

PROGRAMMANOTA 2026-2030
'KLIMAATSPRONG VOOR DE INDUSTRIE'

Advies van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.serv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@serv.be

Adviesvraag	Programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de Industrie', transitieprogramma voor een koolstofarme en competitieve energie-intensieve industrie tegen 2050	
Adviesvrager	Matthias Diependaele - Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Innovatie en Industrie, Buitenlandse Zaken, Digitalisering en Facilitair Management	
Ontvangst adviesvraag	24 juli 2025	
Decretale opdracht	SERV-decreet 7 mei 2004 art. 20 (SAR-functie)	
Goedkeuring raad	15 september 2025	
Contactpersoon	Wim Knaepen	wknaepen@serv.be
	Julien Matheys	jmatheys@serv.be

De heer Matthias DIEPENDAELE

Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Innovatie en Industrie, Buitenlandse Zaken, Digitalisering en Facilitair Management

Martelaarsplein 19

B-1000 Brussel

Programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de industrie'

Mijnheer de minister

U vroeg de SERV op 24 juli 2025 om advies over de tweede programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de Industrie'. U vindt hierna het advies, waarin onderscheid wordt gemaakt tussen algemene beschouwingen en aandachtspunten bij specifieke prioritaire acties.

Algemeen beschouwd kan de SERV zich vinden in de lange en kortetermijn-doelstellingen van de programmanota, alsook in de selectie van de prioritaire acties zelf. De SERV formuleert een aantal structuurversterkende voorstellen om de programmanota verder uit te bouwen tot een transparant en efficiënt beleidsinstrument: meer transparantie in de selectie van de prioritaire acties, het belang van een snelle en kordate implementatie van het programma, het realiseren van een efficiënte monitoring en governance, het opmaken van een duidelijk budgettair kader, het leggen van transparante linken tussen lange en kortetermijndoelen en het versterken van het maatschappelijk draagvlak voor de klimaattransitie van de industrie.

Daarnaast formuleert de SERV ook aandachtspunten bij specifieke prioritaire acties volgens de vier dimensies van Klimaatsprong: beleidsaansturing en regelgeving, financiering van de transitie, infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie, en innovatie (en talent).

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Stijn Gryp
voorzitter

Inhoud

Inhoud	4
Krachtlijnen	6
Advies	9
1. Situering	9
2. Algemene beschouwingen	10
2.1 Globaal positieve inschatting maar meer transparantie nodig over selectie prioritaire acties	10
2.2 Urgente uitvoering vereist	12
2.3 Een efficiënte monitoring en governance implementeren	12
2.4 Nood aan een duidelijk budgettair kader	14
2.5 Transparante linken tussen lange en kortetermijndoelen	14
2.6 Versterking van het maatschappelijk draagvlak voor de klimaattransitie van de industrie	15
3. Aandachtspunten bij enkele prioritaire acties Klimaatsprong 2026-2030	15
3.1 Beleidsaansturing en regelgeving	15
Proactief identificeren van de Vlaamse industriële belangen in EU-initiatieven	15
Bestuderen van marktstimulatie van gedecarboniseerde producten onder meer door middel van criteria in publieke aanbestedingen	16
Het opvolgen en bijsturen van beleidsmaatregelen om circulaire productieprocessen te ondersteunen	16
Het verkennen van een organisatorische clusteraanpak voor de opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten	17
3.2 Financiering van de transitie	17

	Optimaliseren, rationaliseren, vereenvoudigen en meer toegankelijk maken van het Vlaamse subsidie-instrumentarium	17
	Ontwikkelen van een mechanisme voor het vermijden (spreiden) van 'first movers'-malus bij nieuwe infrastructuurinvesteringen	18
3.3	Infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie	18
	Het organiseren van een participatief traject om de infrastructuurbehoeften te bepalen	18
	Inzetten op een betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam energiesysteem	19
3.4	Innovatie en talent	20
	Verkenning van een organisatorische clusteraanpak voor opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten	20
	Het uitwerken van een programma om de Valley of Death voor innovatie te overbruggen	20
	Het uitwerken van adviezen voor het versnellen (bijsturen) van het Moonshotprogramma met het oog op valorisatie	21
	Het ondersteunen van onderzoeksinstellingen en bedrijven in het opschalen van innovatie	21
	Talent, vaardigheden, opleiding en sociaal overleg	22

Krachtlijnen

Artikel 56/1/6 van het decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid bepaalt dat het Vlaams programma voor de industriële klimaattransitie wordt vastgesteld in een vijfjaarlijkse programmanota. Deze moet, na advies van o.a. de SERV, uiterlijk één jaar na haar eedaflegging door de Vlaamse Regering worden goedgekeurd en past ook in het ruimere kader van de Europese Clean Industrial Deal, als gezamenlijke routekaart voor concurrentievermogen en decarbonisatie tegen 2050¹.

Dit advies heeft betrekking op de programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de Industrie' en bevat zowel algemene beschouwingen als aandachtspunten bij enkele prioritaire acties. De algemene beschouwingen bevatten vooral voorstellen om de structuur te versterken en om de programmanota uit te bouwen tot een transparanter en efficiënter beleidsinstrument. De SERV roept daartoe op tot:

- Een meer transparante selectie van de prioritaire acties om de transitie van de basisindustrie naar een CO₂-arme, koolstofcirculaire en competitieve industrie tegen 2050 te faciliteren. Globaal kan de SERV zich vinden in de lange en kortetermijndoelstellingen van Klimaatsprong voor de industrie, alsook in de selectie van de prioritaire acties. Deze vertonen heel wat overeenkomsten met de actiedomeinen die de SERV in zijn oproep voor een industriestrategie heeft geprioriteerd. Toch denkt de SERV dat meer transparantie mogelijk is door te verduidelijken op basis van welke criteria de prioritaire acties uit de ruime waaier aan beleidsaanbevelingen werden weerhouden.
- Een voortvarende uitvoering van de programmanota. De realisatie van Klimaatsprong vergt een consistente en doortastende beleidsondersteuning om de duurzame infrastructuur- en logistieke investeringen voor de transitie te versnellen en duurzame investeringsbeslissingen tegen ten laatste 2030 mogelijk te maken.
- Een efficiënte monitoring en governance. Een geoliede coördinatie- en monitoringsstructuur vergt een evaluatiekader met meetbare doelstellingen en KPI's (o.a. de evolutie van de broeikasgasemissies, energieverbruik,...) dat nu reeds bij aanvang van de tweede programmatieperiode gebruikt zou moeten worden, maar tot nu toe nog niet ontwikkeld

¹ EU Commissie (2025). Clean Industrial Deal. *Een gezamenlijke routekaart voor concurrentievermogen en decarbonisatie*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0085>

werd. Voor een meer strategische bijdrage en doorwerking van de klankbordgroep in Klimaatsprong pleit de SERV voor structurele feedback- en overlegloops met het permanent overlegorgaan en voor verruiming van expertise o.a. vanuit de sociale economie in de klankbordgroep. Tevens dringt de SERV erop aan in het huishoudelijk instrument meer transparantie te geven over het statuut van een advies van het Permanent Overlegorgaan en het terugkoppelingsproces op input vanwege de stakeholders.

- Een duidelijk budgettair kader. Voor de realisatie van de prioritaire acties van Klimaatsprong is er, net als voor de realisatie van de bredere energietransitie van de maatschappij, nood aan een stabiel meerjarig financieringskader dat rekening houdt met geprioriteerde ondernemings-, technologische en infrastructuurbehoeften om de investeringsplannen voor duurzame transitie tijdig te realiseren. Voor de opschaling van Contracts for Difference moet – in geval van positieve evaluatie – worden voorzien in een goed uitgebalanceerd instrument (evenwicht tussen steunverlening en duurzame return naar Vlaanderen) met de juiste modaliteiten (voorwaarden en parameters) en een transparante, voorspelbare en structurele meerjarige financiële omkadering binnen de huidige dotatiestromen naar FIO.
- Transparante linken tussen lange en kortetermijndoelen. Een doelgerichte en toekomstbestendige klimaattransitie agenda behoeft duidelijke en transparante linken tussen de lange en korte termijndoelen, zodat alle actoren goed weten wat er op de korte termijn van hen wordt verwacht in functie van het behalen van de lange termijn transitie. Hiermee wordt het halen van de tussentijdse doelen van de programma's, *in casu* 2026-2030, mogelijk gemaakt en wordt tegelijkertijd de noodzakelijke basis gelegd voor het realiseren van de missies voor 2050.
- Versterking van het maatschappelijk draagvlak. Voor de versterking van het maatschappelijk draagvlak voor een toekomstbestendige industrie moeten alle relevante stakeholders betrokken worden. Klimaatsprong voor de Industrie heeft nu eenmaal raakvlakken met tal van maatschappelijke issues die ook de hele samenleving aanbelangen, zoals het debat over infrastructuurbehoeften, de transitiepaden zelf, de opbouw van de circulaire economie, een rechtvaardige transitie, de verdeling en toewijzing van de financiële middelen en de afbakening van de onderzoeksprioriteiten.

Om de aandachtspunten bij specifieke prioritaire acties in kaart te brengen, heeft de SERV de opdeling van Klimaatsprong in vier dimensies gevolgd: beleidsaansturing en regelgeving, financiering van de transitie, infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie, en innovatie (en talent). Hierna volgt een visueel overzicht van de becommentarieerde acties. De SERV vestigt er de aandacht op dat een voor hem prioritair thema niet werd geïntegreerd in

Klimaatsprong, nl. talent, vaardigheden en opleiding. Nochtans zijn dat essentiële bouwstenen van een succesvolle klimaattransitie in de industrie omdat ze innovatie mogelijk maken, duurzame technologieën helpen implementeren en werknemers in staat stellen zich om te scholen. Door omscholing, bijscholing en opleiding kunnen werknemers aan boord gehouden worden of elders aan de slag gaan, wat zowel voor de betrokken werknemers als voor de maatschappij grote voordelen oplevert. Dit vergt ondersteuning en vroege(re) begeleiding van werknemers bij sluitingen, collectieve ontslagen, veranderingsprocessen of falingen, maar ook bij heroriëntering en transitie.

Beleidsaansturing en regelgeving	Proactief identificeren van de Vlaamse industriële belangen in EU-initiatieven Bestuderen van marktstimulatie van low-carbon producten onder meer door middel van criteria in publieke aanbestedingen Het opvolgen en bijsturen van beleidsmaatregelen om circulaire productieprocessen te ondersteunen Het verkennen van een organisatorische clusteraanpak voor de opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten
Financiering van de transitie	Optimaliseren, rationaliseren, vereenvoudigen en meer toegankelijk maken van het Vlaamse subsidie-instrumentarium Ontwikkelen van een mechanisme voor het vermijden van 'first movers'-malus bij nieuwe infrastructuurinvesteringen
Infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie	Het organiseren van een participatief traject om de infrastructuurbehoeften te bepalen Inzetten op een betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam energiesysteem
Innovatie	Het verkennen van een organisatorische clusteraanpak voor de opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten Het uitwerken van een programma om de 'Valley of Death' voor innovatie te overbruggen Het uitwerken van adviezen voor het versnellen (bijwerken) van het Moonshotprogramma met het oog op valorisatie Het ondersteunen van onderzoeksinstellingen en bedrijven in het opschalen van innovatie Talent en sociaal overleg

Advies

1. Situering

Het decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid bepaalt het beleidskader voor een industrieel klimaattransitieprogramma voor de Vlaamse basisindustrie (chemie, raffinage en staal). Daarin wordt aan de Vlaamse regering onder andere opgelegd om gebaseerd op brede raadpleging een programmanota goed te keuren en de finale versie mee te delen aan het Vlaams Parlement. De eerste programmanota had betrekking op de periode 2023-2025. Het Permanent Overlegorgaan dat opvolging en advies geeft aan de uitvoering van het transitieprogramma 'Klimaatsprong', heeft de voorbije maanden een ontwerpprogrammanota opgesteld met een looptijd tot en met 2030. De klankbordgroep werd doorheen het proces betrokken.

De programmanota beoogt een coherente en gecoördineerde aanpak van de energie- en klimaattransitie van de energie-intensieve industrie in Vlaanderen, met oog voor de internationale concurrentiepositie. De klemtoon ligt op een systeemaanpak om procestransformaties, infrastructuurnoden en energiebehoeften te faciliteren, met bijzondere aandacht voor sleuteltechnologieën zoals elektrificatie, koolstofafvang voor opslag en hergebruik (carbon capture utilization & storage, CCUS), chemische recyclage van kunststoffen en duurzame waterstof.

Conform artikel 56/1/6 van het decreet van 30 april 2009 bevat de programmanota de volgende elementen:

- 1° een evaluatie van de uitvoering van de aflopende Vlaamse programmanota die is goedgekeurd in de vorige parlementaire legislatuur;
- 2° een analyse van de huidige situatie, de verwachte maatschappelijke ontwikkelingen, trends en risico's op het vlak van de industriële klimaattransitie;
- 3° de lange- en middellangetermijnvisie en -doelstellingen voor het klimaattransitieprogramma;
- 4° de operationele kortetermijndoelstellingen en de prioritaire beleidsopties en acties voor de lopende regeerperiode.

De langetermijndoelstellingen die in de eerste programmanota 2023-2025 werden opgenomen, blijven behouden voor de tweede programmanota 2026-2030, nl.:

1. Zet een stabiel, haalbaar, coherent, effectief en kostenefficiënt beleid uit;
2. Voorzie een rollend programma voor de verdere uitvoering van het industrieel transitieprogramma;
3. Financier de transitie;
4. Bouw basisinfrastructuur uit die toekomstbestendig en niet-discriminatoir is;
5. Lanceer een industrieel steunprogramma voor innovatie en implementatie;

6. Werk aan een consistent en realistisch wetgevend kader.

Om die langetermijndoelstellingen voor de transitie te realiseren voorziet de programmanota voor de huidige legislatuur 5 operationele kortetermijndoelstellingen om energie-intensieve ondernemingen optimaal te ondersteunen op het pad naar decarbonisatie:

- Het industrieel transitieprogramma versterken als coördinerend strategisch en tactisch actieprogramma;
- Omzetten van de (collectieve) infrastructuurbehoeften in een werkbaar plan voor de toekomst, onder meer voor CCUS, waterstof, elektrificatie;
- Blijven garanderen van competitieve en voldoende energie, binnen het kader van de Vlaamse bevoegdheden om de energiekosten te verlagen;
- Opbouwen van de economie rond alternatieve grondstoffen, brandstoffen en circulariteit, afgestemd op de industriële transitie;
- Versnellen van de klimaatinnovatie in en voor de Vlaamse basisindustrie.

Aan de kortetermijndoelstellingen zijn op advies van het permanent overlegorgaan prioritaire acties gekoppeld die werden bepaald op basis van de beleidsaanbevelingen voor Klimaatsprong voor de Industrie en de uitwerking van de opdrachten uit het Regeerakkoord.

In voorliggend advies geeft de SERV vooreerst een aantal algemene beschouwingen om vervolgens stil te staan bij enkele prioritaire acties voor de periode 2026-2030.

2. Algemene beschouwingen

2.1 Globaal positieve inschatting maar meer transparantie nodig over selectie prioritaire acties

De SERV ondersteunt de Europese ambitie om te evolueren naar een klimaatneutrale industrie en de ambitie van Klimaatsprong om de Vlaamse basisindustrie tegen 2050 koolstofcirculair, CO₂-arm en competitief te maken, middels een rechtszeker en coherent langetermijnbeleid en een rollend transitieprogramma.

Globaal kan de SERV zich vinden in de lange en kortetermijndoelstellingen van Klimaatsprong voor de industrie. Op zich kan de SERV zich ook vinden in de selectie van de prioritaire acties. Wel is het niet duidelijk op basis van welke motieven en criteria men tot die selectie is gekomen.

In zijn oproep voor een industriestrategie² heeft de SERV de prioritaire actiedomeinen opgelijst, waarvan hij in het kader van het Actieplan Vlaamse industrie en de Vlaamse productiviteits- en competitiviteitsagenda samen met de Vlaamse regering werk wil van maken. Deze vertonen

² SERV (2025), Oproep 'Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei', 3 maart.

verschillende overeenkomsten met de acties van Klimaatsprong en zijn onverminderd van toepassing op de basisindustrie. De oproep somt volgende prioritaire actiedomeinen op:

- *“vereenvoudigde administratieve regels en vlottere en meer rechtszekere vergunningsprocessen om meer ruimte te creëren om te ondernemen zonder in te boeten op de onderliggende doelstellingen;*
- *een aangepast steun- en financieringsbeleid om investeringen, innovatie en competitiviteit te versterken;*
- *een opleidingsoffensief om het menselijk kapitaal te versterken;*
- *een nauwe werknemersbegeleiding bij sluitingen en herstructureringen;*
- *versnelde defossilisering om de afhankelijkheid van ingevoerde fossiele energie te verminderen;*
- *een kostenefficiëntere uitbouw van een performante energie-en mobiliteitsinfrastructuur om het hele industrieel weefsel te dienen, en*
- *een gericht publiek aankoopbeleid en collectieve projecten om de vraag naar industriële productie actiever te boosten.”*

Een voor de SERV essentieel thema ontbreekt niettemin in Klimaatsprong, nl. talent, vaardigheden en opleiding. Nochtans zijn dat essentiële bouwstenen van een succesvolle klimaattransitie in de industrie omdat ze innovatie mogelijk maken, duurzame technologieën helpen implementeren en werknemers in staat stellen zich om te scholen. Door omscholing, bijscholing en opleiding kunnen werknemers aan boord gehouden worden of elders aan de slag gaan, wat zowel voor de betrokken werknemers als voor de maatschappij grote voordelen oplevert. Dit vergt ondersteuning en vroege(re) begeleiding van werknemers bij sluitingen, collectieve ontslagen, verandingsprocessen of falingen, maar ook bij heroriëntering en transitie.

Klimaatsprong mag gerust beschouwd worden als het belangrijkste platform om het duurzaam industrieel transitiebeleid uit te tekenen en slagkracht te geven. Door te verwijzen naar zijn oproep geeft de SERV aan dat Klimaatsprong niet in een vacuüm opereert maar kadert binnen de duurzame industriële actieplannen van de Vlaamse regering, en bij uitbreiding de federale en Europese beleidsinitiatieven. Verder is een optimale afstemming en stroomlijning met andere initiatieven aan de orde (IndustrieForum, het interfederale MAKE 2030, de Stroomgroepen, The Circular Hub ...) om te komen tot een coherente langetermijn beleidsaanpak voor een klimaatneutrale transitie met behoud van competitiviteit.

Binnen de beleidsdomeinoverschrijdende toekomst aanpak van Klimaatsprong die de SERV ten volle onderschrijft, moet voldoende aandacht uitgaan naar de rol van de circulaire economie in de klimaatneutrale transitie van de industrie. Circulaire economie wordt steeds vaker als belangrijke hefboom naar voren geschoven omwille van het nauwe verband tussen emissies en materiaalgebruik. Onderzoek³ toont dat twee derde van de globale broeikasgasemissies materiaalgerelateerd is (ontginning, productie, transport en afval). Maar vooral interessant is dat de transitie naar een circulaire economie een breder perspectief hanteert dan het traditionele klimaatbeleid

³ Circular Economy (2017), *Policy Levers for a low-carbon circular economy*, November 2017.
Bardout, M. en Hoogzaad, J. (2018), *Looking Beyond Borders. The Circular Economy Pathway for pursuing 1,5 °C*, Policy analysis brief The Stanley Foundation, March 2018.

waar de nadruk ligt op emissies van broeikasgassen, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie. De SERV wees eerder al op het belang van dergelijke brede aanpak in het klimaat- en energiebeleid voor zowel de effectiviteit en de efficiëntie daarvan als voor het bewerkstelligen van meer duurzame lokale productie en consumptie en het realiseren van synergieën met andere maatschappelijke uitdagingen. De complementariteit tussen de transitie naar een circulaire economie en klimaatbeleid moet daarom sterker worden benut, zoals dat o.a. opgenomen wordt in Vlaanderen Circulair.⁴

Wat de betrokkenheid van de sociale partners betreft, herinnert de SERV eraan dat zijn oproep bedoeld was en is om *samen* met de Vlaamse regering invulling te geven aan een duurzame Vlaamse industriestrategie van en voor de toekomst, die inzet op competitiviteit, productiviteitsgroei, strategische autonomie en kwaliteitsvolle jobs. Voor de SERV houdt dit een structurele betrokkenheid in, via een sterke en structurele dialoog met de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement, onder meer via een jaarlijkse VESOC-agenda.

2.2 Urgente uitvoering vereist

De SERV merkt op dat de komende vijf jaar bepalend zullen zijn voor het nemen van strategische investeringsbeslissingen. Immers, er wordt vastgesteld dat verschillende investeringsbeslissingen worden uitgesteld omwille van gestegen investeringskosten door o.a. toegenomen materiaal- en grondstoffenprijzen, door geopolitieke onzekerheid, door de gestegen energieprijzen (vooral voor elektriciteit, o.a. gezien het toenemend belang ervan in de transitie) en door onzekerheid over opbrengsten. Ook de infrastructuur is onvoldoende voorbereid op de verwachte toename in de vraag naar o.a. elektriciteit en de verwachte evoluties betreffende duurzame waterstof en CO₂. Het uitblijven of afblazen van zulke beslissingen zal een impact hebben op de klimaattransitie van de Vlaamse basisindustrie en de realisatie van de tussentijdse en hoogstwaarschijnlijk de langetermijndoelstellingen voor 2050.

Daarom is beleidsondersteuning uiterst urgent, en ook gelet op het huidige volatiele en onzekere investeringsklimaat en de geopolitiek-economische context. In het bijzonder met betrekking tot duurzame infrastructuur- en logistieke investeringen voor de transitie is een versnelling essentieel en moeten de investeringsbeslissingen ten laatste rond 2030 genomen worden.

2.3 Een efficiënte monitoring en governance implementeren

Om zo snel mogelijk werk te maken van de concrete uitvoering is een geoliede coördinatie- en monitoringsstructuur voor Klimaatsprong vereist, die de voortgang van de acties op de voet kan volgen, drempels en hinderpalen kan detecteren en in functie daarvan tijdig kan anticiperen en bijsturen. De SERV is verbaasd dat nu pas *“wordt aanbevolen dat een evaluatiekader wordt opgesteld binnen Klimaatsprong voor de Industrie”* voor de jaarlijkse opvolging en monitoring van de voortgang. Een evaluatiekader met meetbare doelstellingen en KPI's had al tijdens de vorige programmaperiode ontwikkeld moeten worden, zodat de nodige dataverzameling en -opvolging bij

⁴ SERV (2019), Advies 'De transitie naar een circulaire economie: Beleidsagenda en aanbevelingen', 25 februari.

aanvang van de tweede periode kon starten. Zo'n evaluatiekader moet onder meer de monitoring van indicatoren, zoals broeikasgasemissies en (fossiel) energieverbruik, mogelijk maken. Het toetsen van deze evoluties aan de bijhorende korte- en langetermijndoelstellingen kan dan inzicht geven in de effectiviteit van het programma.

Op het vlak van governance vindt de SERV het positief dat in de programmanota de nodige aandacht wordt besteed aan de optimalisering van de governancewerking, met onder meer een sterkere betrokkenheid van de klankbordgroep en de mogelijkheid voor het permanent overlegorgaan om tijdelijke projectgroepen aan te duiden voor de operationalisering van concrete projecten uit de programmanota. Echter, om de inbreng van de stakeholders en de doorwerking van hun ideeën en standpunten vanuit de klankbordgroep naar het permanent overlegorgaan effectiever te valoriseren, dringt de SERV aan op structurele feedback- en overlegloops zodat de klankbordgroep tijdig en meer strategisch kan bijdragen aan Klimaatsprong en op verruiming van expertise van de klankbordgroep o.a. vanuit de sociale economie met betrekking tot kruisverbanden tussen klimaatneutraliteit en circulariteit. De sociale economie is immers een waardevolle partner en een troef op het vlak van duurzame, lokale en circulaire productie waardoor ook strategische autonomie realiseerbaar is⁵.

Tevens dringt de SERV aan om het huishoudelijk instrument aan te grijpen voor meer verduidelijking en transparantie met betrekking tot:

- het statuut van een advies van het Permanent Overlegorgaan. Er wordt vastgesteld dat er bij adviezen gestreefd wordt naar consensus. Het is evenwel onduidelijk wat er zal gebeuren indien dit streven niet gehaald wordt. Kan het ontwerp dan (tijdelijk) niet gepubliceerd worden of mogen vorken gehanteerd worden? In hoeverre kan/kunnen één of meerdere partij(en) bij een advies dwarsliggen en/of een veto stellen? Dit zijn vragen die verduidelijking behoeven in het huishoudelijk reglement.
- Terugkoppelingsproces op input vanwege de stakeholders. De SERV stelt vast dat er tijdens vergaderingen – tot op heden – zelden formele terugkoppeling plaatsvindt op wat er ingebracht wordt. Documenten en voorstellen circuleren wel, maar verdwijnen vervolgens zonder inhoudelijke respons of beleidsmatige duiding. Dit gebrek aan feedback frustreert deelnemers en ondermijnt het vertrouwen in het proces. Het is daarom raadzaam om binnen en tussen alle interne organen van Klimaatsprong systematisch en gestructureerd een terugkoppeling te voorzien op alle ingebrachte elementen, met vermelding van de inhoudelijke appreciatie en de eventuele beleidsmatige opvolging. Ook dit moet helder en formeel vastgelegd worden via het huishoudelijk reglement.

Verder wijst de SERV op een pijnpunt dat de efficiëntie en effectiviteit van de werking dreigt te ondermijnen. De SERV stelt namelijk vast dat de snelheid en regelmaat van de werkgroepbijeenkomsten sterk is teruggevallen. De SERV vraagt daarom een duidelijke en sterke governance vanuit de meest betrokken instanties VLAIO, VEKA en het departement Omgeving. Alle werkgroepen moeten zo snel mogelijk weer opgestart worden, getrokken door een duidelijke verantwoordelijke en op basis van de prioriteiten zoals bepaald in de programmanota. Studies, zoals bv. de

⁵ SERV (2024), Advies 'Beleidsnota Economie, Wetenschap, Innovatie en Industrie 2024-2029', 25 november.

Energiestudie 2050+⁶ die een meerwaarde kunnen hebben voor de inhoudelijke werking, zouden beter opgevolgd moeten worden. Enerzijds naar interpretatie en analyse van de resultaten toe om de knowhow bij de administratie blijvend op te bouwen, anderzijds als één van de middelen om de dynamiek binnen de werkgroepen van Klimaatsprong aan te zwengelen.

2.4 Nood aan een duidelijk budgettair kader

De SERV merkt op dat de programmanota bol staat van evaluatie-, studie- en onderzoeksplannen alsook ondersteunings- en investeringsintenties. Hoewel Klimaatsprong over een eigen begrotingslijn beschikt, is het momenteel onduidelijk hoeveel middelen voor de beoogde prioritaire acties binnen Klimaatsprong zullen vrijgemaakt worden. Daarom is er voor Klimaatsprong, net als voor realisatie van de bredere energietransitie van de hele maatschappij, nood aan een stabiel meerjarig financieringskader dat rekening houdt met geprioriteerde ondernemings-, technologische en infrastructuurbehoeften om de investeringsplannen voor de duurzame transitie tijdig te realiseren.

Voor de opschaling van Contracts for Difference moet – in geval van positieve evaluatie – worden voorzien in een goed uitgebalanceerd instrument (evenwicht tussen steunverlening en duurzame return naar Vlaanderen) met de juiste modaliteiten (voorwaarden en parameters) en een transparante, voorspelbare en structurele meerjarige financiële omkadering binnen de huidige dotatiestromen naar FIO.

2.5 Transparante linken tussen lange en kortetermijndoelen

De SERV wijst erop dat een doelgerichte en toekomstbestendige klimaattransitie agenda wordt gekenmerkt door een goede balans tussen aandacht voor de korte termijn en voor de middellange en lange termijn. Daarmee wordt het halen van de tussentijdse doelstellingen van de programmanota's, *in casu* 2026-2030, mogelijk gemaakt en wordt tegelijkertijd de noodzakelijke basis gelegd voor het realiseren van de missies voor 2050.

Alleszins vraagt de realisatie van de routekaart 2050 en haar onderliggende pijlers een langjarig commitment voor een programmatische aanpak en bijhorende financiering. Een lange termijn-perspectief biedt de nodige duidelijkheid en rechtszekerheid aan investeerders teneinde een toekomstgerichte, duurzame en competitieve basisindustrie uit te bouwen. Daarom is het belangrijk om een grondig debat te voeren en na te denken over de meest gepaste samenstelling van het permanent overlegorgaan. En ook daarom moeten de linken tussen de lange en korte termijn-doelen duidelijk en transparant in de programmanota worden uitgewerkt, zodat alle actoren goed weten wat er op de korte termijn van hen wordt verwacht in functie van het behalen van de langetermijn transitie.

⁶ Climact, Accenture, UGent, VUB i.o.v. VEKA en VLAIO (2025). *Energiestudie 2050+*. <https://www.vlaanderen.be/veka/studies-in-het-kader-van-beleidsdomeinen-energie-en-klimaat/studies-energie-en-klimaat>

Klare en heldere linken kunnen de planning in de programmanota helpen aansturen, fungeren als aanjager van innovatieve oplossingen en indien nodig leiden tot bijsturingen in de ondersteunende instrumentenmix. De vijfjarige programmatische aanpak maakt het mogelijk dat tussen-doelen (met duidelijke KPI's per transitiepad) geformuleerd worden met het oog op de effectieve en tijdige toepassing, opschaling en realisatie van transitietechnologieën.⁷

2.6 Versterking van het maatschappelijk draagvlak voor de klimaattransitie van de industrie

De SERV pleit voor een veel bredere communicatie van wat de klimaatsprong doet en wil doen. Willen we een maatschappelijk draagvlak voor een toekomstbestendige industrie creëren, moeten alle relevante stakeholders betrokken worden. Klimaatsprong voor de Industrie heeft nu eenmaal raakvlakken met tal van maatschappelijke issues die de hele samenleving aanbelangen, zoals het debat over infrastructuurbehoeften, de transitiepaden zelf, de opbouw van de circulaire economie, een rechtvaardige transitie, de verdeling en toewijzing van de financiële middelen en de afbakening van de onderzoeksprioriteiten.

3. Aandachtspunten bij enkele prioritaire acties Klimaatsprong 2026-2030

Hierna formuleert de SERV aandachtspunten bij enkele prioritaire acties voor de programmaperiode 2026-2030, conform de rubricering van de acties in 4 dimensies: beleidsaansturing en regelgeving, financiering van de transitie, infrastructuur en beschikbare energie, en innovatie.

3.1 Beleidsaansturing en regelgeving

Proactief identificeren van de Vlaamse industriële belangen in EU-initiatieven

Vlaanderen moet actiever meepraten en -liften op het Europees niveau. In dat opzicht vormen de specifieke aanbevelingen in de programmanota in het licht van reeds bestaande Europese regelgeving en opkomende initiatieven (bijvoorbeeld ETS-herziening, Decarbonisation Accelerator Act, CBAM-herziening, erkenning van chemical recycling in EU-doelstellingen, Contracts for Difference als een EU-instrument,...) een goed voorbeeld van de proactieve opvolging van de dossiers op Europees niveau. Vlaanderen moet verder zoveel mogelijk inspelen op de aanzienlijke Europese steunbudgetten, o.a. voor strategische investeringen en hefboomprojecten die passen in een industriële visie. Ook is het van belang om bij Europa aan te dringen op extra investeringen die de vergelijking met andere handelsblokken aankunnen. Verder moet Vlaanderen optimaal gebruik maken van de bestaande uitzonderingen op de staatssteunregels en rekening houden met de

⁷ SERV (2023), Advies 'Ontwerpprogrammanota Vlaamse industriële energie- en klimaattransitie 2022-2025', 3 april.

nadelige effecten van de-minimisregel op grote ondernemingen, ondernemingen actief in hoog innovatieve sectoren en op maatwerkbedrijven. Tot slot moet EU-regelgeving tijdig geïmplementeerd worden, met meer oog voor de impact op het industrieel ecosysteem, zodat niet verder wordt gegaan dan wat Europese regels vereisen als dat ondernemingen disproportioneel hindert.⁸

Met het oog op een level playing field vindt de SERV het positief dat de Vlaamse regering proactief de Vlaamse industriële belangen identificeert onder meer door een grondige doorlichting van nieuwe staatssteunregels bij de Clean Industrial Deal. Dit kan helpen voorkomen dat het “Clean Industrial Deal State Aid Framework” de filosofie van flexibele staatsteunmodaliteiten overneemt ten koste van het level playing field.

Bestuderen van marktstimulatie van gedecarboniseerde producten onder meer door middel van criteria in publieke aanbestedingen

Innovatief en duurzaam aanbesteden alsook normering vormen overheidsinstrumenten die de vraagkant van innovatie kunnen stutten en kunnen leiden tot marktcreatie voor klimaatneutrale technologieën en groene producten. Door duurzaamheidseisen op te nemen waarvan de toepassing en de impact effectief moeten worden opgevolgd⁹, kan de overheid de vraag naar gedecarboniseerde producten stimuleren en ondernemingen op het spoor zetten van innovatieve ontwikkelingen en investeringen in milieuvriendelijke technologieën. Dit vergt een meer vraaggestuurde aanpak van Europa en Vlaanderen, aangezien investeringen in bepaalde groene technologieën en producten zonder overheidsingrijpen niet tot stand zullen komen omdat er (nog) geen afzetmarkt voor is.¹⁰ Naast vraagsturing via duurzame aanbestedingen, moet de overheid ook nagaan welke maatregelen ervoor kunnen zorgen dat gedecarboniseerde producten voor de consument of klant een aantrekkelijke optie vormen.

Het opvolgen en bijsturen van beleidsmaatregelen om circulaire productieprocessen te ondersteunen

In zijn advies over de programmanota 2023-2025¹¹ wees de SERV er reeds op dat *“het Permanent Overlegorgaan goed moet waken over voldoende linken tussen de ‘Klimaatsprong’ en Vlaanderen circulair. Indien mocht blijken dat het circulair traject ‘Klimaatsprong’ onvoldoende wordt opgenomen binnen Vlaanderen Circulair, moet het Permanent Overlegorgaan dit signaleren en garanderen dat rond circulariteit in het transitieprogramma moet gewerkt worden.”*

De SERV merkt op dat de samenwerking tussen Moonshot en Klimaatsprong de eerste jaren vorm heeft gekregen door een sterke betrokkenheid van Moonshot in de werkgroep ‘Innovatie’ en via een vertegenwoordiging in het permanent overlegorgaan. Op basis van de nieuwe

⁸ SERV (2025), Oproep ‘Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei’, 3 maart.

⁹ SERV (2024), Advies ‘Strategische autonomie als drijver van technologische soevereiniteit en innovatieve slagkracht’, 5 februari.

¹⁰ SERV (2024), Advies ‘Naar een ambitieus Europees industriebeleid’, 15 januari.

¹¹ SERV (2023), Advies ‘Ontwerpprogrammanota Vlaamse industriële energie- en klimaattransitie 2022-2025’, 3 april.

roadmap en de impact daarvan op Moonshot, zal continu een strategische uitwisseling opgezet worden tussen de governance organen van Moonshot en Klimaatsprong voor de Industrie, gereleerd aan (lopende) acties en resultaten. Klimaatsprong zal op die manier versterkend advies geven aan het Moonshotprogramma en het Moonshotprogramma koppelt regelmatig terug aan Klimaatsprong voor de Industrie, zodat een wederzijdse strategische feedbackloop ontstaat.

De SERV pleit ervoor dat ook voor circulariteit in een dergelijke wisselwerking wordt voorzien, meer concreet met Vlaanderen Circulair, zodat circulariteit structureel wordt geïntegreerd in de inhoudelijke werking van Klimaatsprong voor de Industrie.

Het verkennen van een organisatorische clusteraanpak voor de opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten

De verkenning van een organisatorische clusteraanpak voor opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten, als prioritaire actie opgenomen in de dimensie “beleidsaansturing en regelgeving”, wordt in voorliggend advies hoofdzakelijk vanuit de invalshoek “innovatie” benaderd en komt dan ook in de vierde dimensie “innovatie” (punt 3.4) aan bod.

3.2 Financiering van de transitie

Optimaliseren, rationaliseren, vereenvoudigen en meer toegankelijk maken van het Vlaamse subsidie-instrumentarium

Bovenvermelde beleidsaanbeveling werd niet als prioritaire actie weerhouden wegens een link met acties die reeds zijn opgenomen in het geïntegreerd actieplan voor de Vlaamse industrie en het Vlaams regeerakkoord 2024-2029. De SERV wenst toch expliciet de aandacht te vestigen op het belang van deze aanbeveling voor de klimaatneutrale transitie van de basisindustrie.

Voor de SERV moet steunbeleid competitiviteit, innovatie, investeringen en digitale en duurzame transitie bevorderen alsook antwoorden bieden op essentiële maatschappelijke vraagstukken. Steun aan industriële bedrijven moet inzetten op innovatie (O&O), productiviteitsgroei en duurzame transformatie. Dat kan de concurrentiepositie verbeteren, de groei van focussectoren versterken, werkgelegenheid creëren, strategische autonomie verbeteren via versnelde defossilisering, de afhankelijkheid van ingevoerde fossiele energie verminderen en de evolutie richting klimaatneutraliteit versterken, en maatschappelijke vraagstukken, zoals de digitale en duurzame transitie, helpen oplossen. Eén van de voorwaarden hiervoor is het opkrikken van private en bedrijfsinvesteringen bv. door onnodige barrières voor investeringen weg te werken of door de business case voor duurzame industriële productie te bewaken.¹²

Degelijke ondersteuning impliceert een ruime mix van goed afgestemde instrumenten. Voor het financieel steuninstrumentarium is een evaluatie en optimalisatie nodig van de versnipperde steunkanalen met meer nadruk op efficiëntie, coherentie, continuïteit (geen stop-and-go-beleid),

¹² SERV (2025), Oproep ‘Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei’, 3 maart.

brede maatschappelijke meerwaarde, toekomstgerichtheid en een evenwicht tussen publieke en private inbreng. Daarbij moet ook gekeken worden naar de keuze van de steun- en financieringsmechanismen en de steunmodaliteiten en -voorwaarden. Ook moeten nieuwe innovatieve vormen van steun en financiering ontwikkeld of verder verkend worden zoals voorschotten, rollende fondsen, participaties, een portfoliobenadering, innovatieve vormen van duurzaam aanbesteden, Contracts for Difference en experimentele steunmechanismen zoals binnen de Klimaatsprong. Verder moeten nieuwe pistes bekeken worden om privaat kapitaal uit binnen- en buitenland te mobiliseren.¹³

Ontwikkelen van een mechanisme voor het vermijden (spreiden) van ‘first movers’-malus bij nieuwe infrastructuurinvesteringen

Bij het aanleggen van nieuwe collectieve infrastructuurwerken zoals CO₂- en H₂-netten zullen de initiële investeringskosten hoog zijn terwijl de initiële opbrengsten relatief laag blijven, doordat enkel de eerste gebruikers aangesloten zijn. Om te vermijden dat pioniers disproportioneel hoge kosten dragen, benadrukt de SERV het belang van de ontwikkeling van een mechanisme dat de initiële kosten opvangt en eerlijk verdeelt. Daarbij moet ervoor gezorgd worden dat de investeringen in de infrastructuur ook kosteneffectief zijn op lange termijn.

3.3 Infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie

Het organiseren van een participatief traject om de infrastructuurbehoeften te bepalen

Een betaalbare, betrouwbare en duurzame energievoorziening faciliteert industriële ontwikkeling en energietransitie en vergt een performante infrastructuur. Die moet meer geïntegreerd gepland, goed beveiligd en lokaal en maatschappelijk verankerd worden en rekening houden met de specifieke behoeften van de (toekomstige) industrie en het hele industrieel ecosysteem. Zo zijn significante investeringen, van o.a. de netbeheerders, in energie-infrastructuur cruciaal om de toenemende elektrificatie van bestaande industriespelers en nieuwe industriële activiteiten te kunnen ondersteunen en om de energiebevoorrading voor de verschillende betrokken sectoren in Klimaatsprong te blijven verzekeren. Door geopolitieke spanningen is ook extra aandacht nodig voor de beveiliging van energie-infrastructuur en een betrouwbare energiebevoorrading, ook in geval van calamiteiten. Verder moet er o.a. voldoende geïnvesteerd worden in andere infrastructuur die de klimaatvoetafdruk van de industrie kan helpen beperken zoals infrastructuur voor duurzame waterstof en CO₂ en voor transport van goederen en werknemers.¹⁴ Ook omdat de investeringen in de diverse vormen van infrastructuur (energie, CO₂, H₂) zo significant zullen zijn, moeten ze goed doordacht zijn, met aandacht voor kostenefficiëntie, het prioriteren van no-regret investeringen en het vermijden van overdimensionering. Het betrekken van de relevante stakeholders via een participatief traject is daarbij onmisbaar, o.a. om de talrijke onzekerheden met betrekking tot de diverse toekomstige ontwikkelingen te helpen opvangen.

¹³ SERV (2025), Oproep ‘Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei’, 3 maart.

¹⁴ SERV (2025), Oproep ‘Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei’, 3 maart.

De defossilisering van de energievoorziening moet versnellen om de sterke afhankelijkheid van fossiele energie-import en de bijhorende bevoorradings- en prijsrisico's te verminderen, de strategische autonomie te verbeteren en via decarbonisatie te evolueren naar klimaatneutraliteit. Daartoe is ondersteunend energie- en klimaatbeleid nodig en moeten investeringen in energie-efficiëntie, elektrificatie en energieproductie verder gestimuleerd worden. De transmissie- en distributienetten moeten dringend en op een doordachte en kostenefficiënte wijze klaar gemaakt worden voor de versnellende elektrificatie met oog voor een evenwichtige doorrekening van de kosten. Daarvoor kunnen analyses van kennisinstellingen en andere sectoractoren, samen met de rollende investeringsplannen van de netbeheerders, als mogelijke aanknopingspunten dienen. De SERV erkent en apprecieert de inspanningen die in het verleden reeds gebeurden om vlottere vergunningsprocessen te bekomen. Met respect voor inspraak en de achterliggende doelstellingen, moeten deze inspanningen verdergezet worden zodat de uitrol van hernieuwbare energieprojecten waar mogelijk versneld kan worden. Er moet ook aandacht gaan naar warmte- en koudnetten, energieflexibiliteit (batterijparken, warmtebuffers ...) en gezamenlijke energieoplossingen binnen clusters.¹⁵

In het Vlaams regeerakkoord 2024-2029 en de beleidsnota Economie, Wetenschap, Innovatie en Industrie 2024-2029 wordt binnen de Klimaatsprong een participatief traject gepland tussen infrastructuurbeheerders, grote industriële clusters, grote kmo-zones en de overheid om de infrastructuurbehoefte te bepalen en om te bekijken hoe die door collectieve infrastructuur kan worden gerealiseerd (elektriciteit, stroomnetten, waterstofnetten, stoomnetten, infrastructuur om CO₂ vloeibaar te maken en te transporteren). De Vlaamse regering prioriteert de grootste infrastructuurwerven voor de toekomst op basis van het CO₂-reductiepotentieel. Sommige, voor de energietransitie belangrijke, infrastructuurbehoeften lijken hierbij echter niet aan bod te komen. Om te zorgen dat bijvoorbeeld elektriciteitssystemen tijdig aangepast worden aan diverse maatschappelijke ontwikkelingen en geen bottleneck worden, moeten de lange termijnplannen en -scenario's van de diverse domeinen samengelegd en meer geïntegreerd worden.¹⁶

Ook op lokaal niveau is een betere infrastructuurplanning nodig die de diverse noden integraal bekijkt en de meest effectieve en efficiënte wijze zoekt om tegemoet te komen aan de verschillende maatschappelijke infrastructuurbehoeften. Feedbackloops moeten zorgen voor integratie van input uit andere planprocessen in de eigen planprocessen. Zo hebben bv. energienetbeheerders nood aan preciezere gegevens over de infrastructuurvereisten voor het industrieel en economisch weefsel.¹⁷

Inzetten op een betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam energiesysteem

De transitie naar een klimaatvriendelijker energiesysteem is noodzakelijk en moet gebeuren met aandacht voor o.a. de betaalbaarheid voor en de competitiviteit van het Vlaams economisch en maatschappelijk weefsel. In die context moet de socio-economische impact van ETS1, ETS2 en de

¹⁵ SERV (2025), Oproep 'Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei', 3 maart.

¹⁶ SERV (2024), Advies 'Beleidsnota Energie en Klimaat 2024-2029: kapstokken met slagpotentieel', 25 november.

¹⁷ SERV (2024), SERV-Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029, Samen klaarstaan voor morgen en overmorgen, 13 mei.

taks shift opgevolgd worden. Vlaanderen moet samen met de federale overheid verder werk maken van een gezonde prijsverhouding tussen elektriciteit en fossiele brandstoffen en een kosten-efficiëntere uitbouw van netinfrastructuur. Dat laatste vergt o.a. een betere kostenopvolging, meer synergieën met andere infrastructuurwerken en het beperken van de financiële lasten als gevolg van de netbeheerdersschulden.¹⁸ Daarnaast moet Vlaanderen binnen haar bevoegdheden bekijken welke kostenposten binnen de elektriciteitsfactuur verlaagd kunnen worden.

3.4 Innovatie en talent

De SERV heeft in diverse adviezen gewezen op het belang van een sterkere valorisatie van O&O-investeringen. Hierna refereert de SERV aan enkele aandachtspunten die in zijn adviezen aan bod kwamen.

Daarnaast stelt de SERV vast dat de vierde dimensie in de beleidsaanbevelingen “Innovatie en talent” bij de oplijsting van de prioritaire acties vernauwd werd tot de dimensie “Innovatie”. De SERV betreurt dat het thema talent buiten de scope van de Klimaatsprong valt. Mensen zijn de belangrijkste troef van onze economie en samenleving en voldoende mensen met de juiste competenties zijn onontbeerlijk om de transitie waar te maken.

Verkenning van een organisatorische clusteraanpak voor opvolging en coördinatie van bedrijfs overstijgende projecten

Deze actie benadrukt het belang van clusterwerking voor de vooruitgang in de klimaattransitie. Met het clusterbeleid 2.0¹⁹ zet de Vlaamse regering in op de combinatie van meer missiegericht beleid om oplossingen te geven voor economische en maatschappelijke uitdagingen en een nog meer bottom-up en bedrijfsgedreven werking. Deze hervorming ligt in de lijn met de voorkeur die de SERV heeft uitgesproken naar aanleiding van het groenboek over de toekomst van het Vlaamse clusterbeleid²⁰.

Het uitwerken van een programma om de Valley of Death voor innovatie te overbruggen

Kennisvalorisatie is één van de hefboomen van hogere productiviteit en economische groei. In de energie-intensieve industrie komt het er enerzijds op aan om de valorisatie van O&O-investeringen te versnellen, gelet op de aanscherping van de Europese klimaatdoelstellingen en anderzijds om sneller hogere TRL-niveaus, en dus marktrijpheid te bereiken. De SERV vindt het positief dat in de Klimaatsprong voor de Industrie linken worden gelegd met de Vlaamse productiviteits- en competitiviteitsagenda en Europese programma's zoals Horizon Europe, EFRO, de Europese Innovatieraad, ... Het ondersteunen van de deelname aan die Europese programma's is overigens een prioritaire actie die de SERV ten volle onderschrijft. Verder vestigt de SERV de aandacht op de

¹⁸ SERV (2024), Advies ‘Beleidsnota Energie en Klimaat 2024-2029: kapstokken met slagpotentieel’, 25 november.

¹⁹ Vlaamse regering (2025), Mededeling aan de Vlaamse regering ‘Hervorming clusterbeleid’, VR 2025 0407 MED. 0263/1BIS.

²⁰ SERV (2024), Advies ‘Groenboek: de toekomst van het Vlaamse clusterbeleid’, 6 mei.

O&O&I-systeemanalyse²¹ waarin interessante pistes worden verkend om de 'Valley of Death' te overbruggen.

Het uitwerken van adviezen voor het versnellen (bijsturen) van het Moonshotprogramma met het oog op valorisatie

In het kader van deze prioritaire actie wil de SERV een voorstel lanceren, met name de oprichting van een TRL-opshalingsfonds. Thans geeft het Moonshotprogramma meer en meer aandacht aan de zogenaamde 'later stage innovation' tot TRL 5-6 maar niet aan hogere TRL-niveaus. Het opshalingsfonds zou zich expliciet op TRL 6-8 pilotprojecten voor de klimaatneutrale transitie van de energie-intensieve industrie richten binnen een zorgvuldig en afgewogen kader met respect voor het voorzorgsprincipe zodat de doelen op de meeste efficiënte en passende wijze gerealiseerd worden²². Daarbij kan nagegaan worden of PMV samen met private partners dergelijk investeringsvehikel kunnen spijzen. Desgevallend kan deze financiering gecombineerd worden met regelluwe zones, waarbij ook kan geëxperimenteerd worden met innovatie-activiteiten van hogere TRL-niveaus. Alleszins mogen Europese steunregels niet te restrictief worden geïnterpreteerd en toegepast, en moet Vlaanderen alles doen om de aanzienlijke steunbudgetten die worden voorzien in het kader van Europese programma's maximaal te benutten²³.

Het ondersteunen van onderzoeksinstellingen en bedrijven in het opschalen van innovatie

In het kader van deze prioritaire actie wil de SERV focussen op het belang van startups en scale-ups in de versterking van valorisatie en de opschaling van het technologieniveau.

Start-ups en scale-ups spelen een rol in kennisvalorisatie van hoogtechnologische innovaties. Zij vormen doorgaans een brug tussen de academische wereld en de industrie en brengen nieuwe kennis en technologieën op de markt op een manier die waarde genereert voor zowel de onderneming als de samenleving. Zij zijn vaak de eerste die nieuwe technologieën ontwikkelen en testen, wat bijdraagt aan het opschalen van TRL-niveaus.

De problematiek van schaalvergroting van ondernemingen en de daarmee gepaard gaande kloof tussen innovatie en commercialisering wordt ook in het Draghi-rapport aangekaart. In het bijzonder de financiering van deep tech startups en scale-ups die belangrijk zijn voor de ontwikkeling en commercialisering van innovatieve baanbrekende hoogtechnologische oplossingen voor de digitale en klimaatneutrale transitie van de economie, staat nog in haar kinderschoenen maar maakt niettemin forse sprongen vooruit. Om ervoor te zorgen dat deze deep tech ondernemingen bijdragen aan klimaatinnovaties, is de verdere uitbouw van het financieringslandschap en versterking van het ecosysteem een must²⁴.

²¹ IDEA Consult (2024), Systeemanalyse Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie en uitgaventoetsing van 'het Vlaamse beleid in het kader van productiviteit', Eindrapportering – strategische analyse incl. verdiepende analyses.

²² SERV (2025), Oproep 'Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei', 3 maart.

²³ SERV (2025), Advies 'Europa is binnenland. Bijdrage voor actualisering van de Vlaamse visienota over de Europese unie', 7 april.

²⁴ Dealroom, Lakestar & Walden (2023), *European Deep Tech Report 2023*, January.

Talent, vaardigheden, opleiding en sociaal overleg

Zoals reeds aangegeven, betreurt de SERV dat het thema talent buiten de scope van de Klimaat-sprong valt. Immers, tal van industriële ondernemingen hebben te kampen met herstructureeringsprocessen en het vinden van mensen met de juiste vaardigheden en kwalificaties. Door de snelle technologische ontwikkelingen en de klimaatneutrale transitie worden productieprocessen geavanceerder en complexer en moeten vaardigheden voortdurend mee evolueren. Werknemers in de energie- en de nutssector behoren tot degenen die het meest beïnvloed zullen worden door de groene transitie in termen van werkgelegenheid, vaardigheden en de vraag naar arbeid. De werkgelegenheid in de maakindustrie en aanverwante subsectoren (de energie-intensieve, chemische en auto-industrie) is op zijn beurt zeer gevoelig voor de gevolgen van de groene transitie met een aantal sectoren die mogelijk bedreigd zijn. Vooral de sectoren chemie, primaire metalen, rubber & kunststoffen en petrochemie, die nu al met een tekort aan arbeidskrachten kampen, zullen zwaar getroffen worden door de groene transitie. Er zijn specifieke behoeften aan technische vaardigheden als gevolg van de groene transitie, maar er zal een nog grotere nood zijn aan algemene STEM-vaardigheden, levenslang leren en professionele en transversale vaardigheden.²⁵

Uit het landverslag 2023²⁶ blijkt overigens dat tekorten aan gekwalificeerd personeel de groene en digitale transitie van de Belgische economie belemmeren. Talentontwikkeling, levenslang leren, omscholing, het stimuleren van STEM-participatie, de afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt, werkbaar werk en de verderzetting van de werkbaarheidsmonitor enz. zijn daarom essentiële bouwstenen voor de klimaatneutrale transitie van Vlaanderen in het algemeen en van de Vlaamse basisindustrie in het bijzonder. Door de thematiek van 'talent' af te zonderen wordt geraakt aan de beleidsdomeinoverschrijdende geïntegreerde benadering van Klimaat-sprong en vreest de SERV voor een te weinig afgestemde aanpak van talent en vaardigheden in de energie-intensieve industrie.

De SERV herinnert aan zijn oproep aan de Vlaamse regering om samen een intensief opleidings-offensief te lanceren gericht op levenslang leren, her- en omscholing. Daarom pleit de SERV ervoor om van levenslang leren en bijscholing een volwaardige pijler van de Klimaat-sprong te maken²⁷.

Daarnaast wil de SERV de problematiek van mogelijke krimpactiviteiten in subsectoren en ondernemingen aankaarten. Niet alle sectoren en ondernemingen zullen (even) succesvol de transitiepaden bewandelen. In een snel veranderende context, met activiteiten die groeien én activiteiten die het moeilijker krijgen, moeten werknemers zich snel aanpassen. Ondersteuning en vroege(re) begeleiding van werknemers bij sluitingen, collectieve ontslagen, herstructureringen, veranderingsprocessen of falingen, maar ook bij heroriënteringen en transitie, moeten werknemers

²⁵ Trinomics (2022), *Green Skills Roadmap voor Vlaanderen. Rapport over de behoefte aan groene vaardigheden in Vlaanderen*, 5 september.

²⁶ Europese Commissie (2023), Werkdocument van de diensten van de Commissie. Landverslag 2023 – België bij Aanbeveling voor een aanbeveling van de Raad over het nationale hervormingsprogramma 2023 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2023 van België, SWD(2023) 601 final, 24 mei.

²⁷ SERV (2024), Oproep voor een Opleidingsoffensief, 1 juli.

blijven helpen om aan boord te blijven of elders aan de slag te gaan. Het is cruciaal dat de VDAB hier een belangrijke rol kan blijven spelen om werknemers hierin te ondersteunen, o.m. via tewerkstellingscellen voor de industrie.²⁸ Het is belangrijk dat dit door het permanent overlegorgaan wordt opgevolgd en dat (meer) aandacht besteed wordt aan de transitie van deze sectoren en ondernemingen, de omschakeling naar andere activiteiten, de benodigde infrastructuurinvesteringen, de omscholing van personeel en de opvang van wie werk verliest. Gezien de inhoudelijke werking van de sectorconvenanten is het een opportuniteit om ook de impact van de klimaattransitie in de industrie mee te nemen in die convenants.

Verder beklemtoont de SERV het belang van de sociale dialoog, niet alleen om het breed maatschappelijk draagvlak voor de klimaatroadmap te vergroten en te versterken, maar ook om in gezamenlijk overleg te anticiperen op de impact van de transitie op de arbeidsorganisatie, de arbeidsomstandigheden, de jobinhoud, de opleidingsnoden en de tewerkstelling (o.a. verschuivingen tussen sectoren). Transitie die nieuwe technologische innovaties en benaderingen met zich meebrengen en impact hebben op de arbeidsmarkt en - organisatie dienen plaats te vinden in het kader van een vruchtbare sociale dialoog en met inachtneming van de rechten en de levenskwaliteit van de werknemers.²⁹

²⁸ SERV (2025), Oproep 'Een industriestrategie van en voor de toekomst: meer grip voor duurzame groei', 3 maart.

²⁹ SERV (2023), Advies 'Ontwerpprogramma nota ter bevordering van de Vlaamse industriële energie- en klimaattransitie voor de periode 2022-2025', 3 april.

Advies programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de industrie'

Advies programmanota 2026-2030 'Klimaatsprong voor de Industrie':
'Transitieprogramma voor een koolstofarme en competitieve energie-
intensieve industrie tegen 2050'

Datum van goedkeuring	18/09/2025
Volgnummer	25 020
Coördinator + e-mailadres	Stefanie Corens, stefanie.corens@minaraad.be
Co-auteur + e-mailadres	Ine Baetens, ine.baetens@minaraad.be

Inhoudstafel

Inhoudstafel.....	2
Krachtlijnen	3
Procesbeschrijving	4
1 Inhoudelijke duiding van de ontwerpprogrammanota 2026-2030	5
2 Algemene waardering	6
3 Aanbevelingen.....	7
3.1 <i>Governance</i>	7
3.2 Inhoudelijke prioriteiten	14
Bibliografie.....	22

Krachtlijnen

De Minaraad heeft waardering voor de ontwerp-programmanota Klimaat sprong voor de basisindustrie vanwege het strategische karakter, de wetenschappelijke onderbouwing, het dynamische proces en de koppeling van concrete acties aan lange-termijn-doelstellingen richting 2050. Ondanks dit beloftevol potentieel heeft, is er binnen dit programma een meer geïntegreerde en uitgewerkte aanpak nodig om tot systeemverandering te komen. Binnen de Raad leven ook uiteenlopende inzichten over de vraag of verder moet worden gegaan dan de Europese regelgeving in het kader van Klimaat sprong.

De aanbevelingen van de Minaraad richten zich op zowel de *governance* van Klimaat sprong als de inhoudelijke prioriteiten van de programmanota voor de periode 2026-2030. De Raad formuleert binnen dit kader de volgende aanbevelingen (weergave op hoofdlijnen):

- **Governance en communicatie:** Zorg voor meer structuur en transparantie in het overleg, systematische terugkoppeling en heldere communicatie binnen Klimaat sprong. Publiceer jaarlijks een publiek voortgangsrapport, optimaliseer informatiesessies en betrek actief de klankbordgroep.
- **Integratie doelen:** Verduidelijk en werk de dubbele doelstelling (koolstofarm en competitief) uit in de prioriteiten, met concrete parameters.
- **Circulaire economie:** Benader circulariteit breder in prioriteiten en stem af met 'Vlaanderen Circulair'.
- **Financiële inschatting:** Maak een transparante financiële raming voor prioritaire projecten 2026–2030. Gebruik niet-militair budget van de Belgische NAVO-norm om deze infrastructuur mee te bekostigen. Communiceer helder en met respect voor privacy over deze uitgaven.
- **Menselijk kapitaal:** Investeer in eerste instantie in opleiding en vervolgens in, reconversie. Stem hierbij af met 'Net-Zero' academies en CRMA.
- **Energie en infrastructuur:** Stem de keuze en uitbouw van koolstofneutrale energiebronnen en infrastructuur beter af en vertaal beleidsmatig in de reeds bestaande scenario's en transitiepaden (*roadmap* studie of externe studie(s)).
- **Financiering van infrastructuur:** Herdenk de financiering van infrastructuurwerken. Vermijd daarbij een onevenredige impact op gebruikersgroepen en de aantrekkelijkheid van elektrificatie.
- **CCU/S en elektrificatie:** Actualiseer de beleidsvisie voor CCU/S en koppel die met de bijhorende prioriteiten. Versnel de elektrificatie door de gekende hindernissen weg te werken.
- **Biomassa en logistiek:** Houd in biomassa-studies expliciet rekening met vraag-aanbod, weeg af met biodiversiteit en ontwikkel een *roadmap* voor logistieke ketens.

Procesbeschrijving

Datum adviesvraag	22 juli 2025
Naam adviesvrager + functie	Matthias Diependaele, Vlaams minister van Economie, Innovatie en Industrie, Buitenlandse zaken, Digitalisering en Facilitair Management
Rechtsgrond van de adviesvraag	Decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid, artikel 55/1/6, derde lid: <i>"De Vlaamse Regering legt de ontwerpprogrammanota ter advies voor aan de Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen, de Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen en stuurt ze ter kennisgeving door naar de andere betrokken strategische adviesraden."</i>
Adviestermijn	30 dagen, uitstel gevraagd tot 19 september 2025
Overlegcommissie	Werkgroep 'Klimaat en Energie' samen met de Werkgroep 'Materialen en Circulaire Economie'
Vergaderingen: soort + datum	• De gezamenlijke werkgroep 'Klimaat en Energie' en 'Materialen en Circulaire Economie' vergaderde over dit adviesproject op de opeenvolgende donderdagen 21/08, 28/08, 04/09 en 11/09. • Het project werd afgesloten op de raadszitting van donderdag 18/09.
Samenwerking	/
Betrokken experts	/

1 Inhoudelijke duiding van de ontwerpprogrammanota 2026-2030

- [1] **Eerste programmanota.** Het decreet van 30 april 2009 over de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid vormt onder meer het kader voor een klimaattransitieprogramma gericht op de Vlaamse basisindustrie, waaronder chemie, raffinage en staal. Dit decreet verplicht de Vlaamse Regering om, na een brede consultatie, een programmanota goed te keuren en deze definitieve versie te bezorgen aan het Vlaams Parlement. De uitvoering ervan gebeurt via vijfjaarlijkse programmanota's, telkens goedgekeurd één jaar na de installatie van een nieuwe Vlaamse Regering. De programmanota dient zowel lange- en middellange-termijn-doelstellingen als concrete kortetermijndoelstellingen, beleidsopties en acties te bevatten voor de lopende regeerperiode.
- [2] **Tweede programmanota.** De eerste programmanota had betrekking op de periode 2023–2025. Wat nu voorligt is een ontwerp van een tweede programmanota 2026-2030.
- [3] **Roadmap-studie.** Om de beleidsaanpak te onderbouwen, werd de *roadmap*-studie uit 2020 geactualiseerd. Deze *update*, opgesteld in nauwe samenwerking met *stakeholders*, biedt inzicht in de internationale competitiviteit, wetgeving, investeringen en technologische ontwikkelingen. De geactualiseerde *roadmap* vormt een bijlage bij de ontwerpprogrammanota.
- [4] **Governance.** De voorbereiding van deze nota gebeurde onder leiding van het permanent overlegorgaan van het transitieprogramma, dat sinds kort de werktitel 'Klimaat sprong voor de Industrie' draagt. De klankbordgroep, met brede maatschappelijke vertegenwoordiging, werd actief betrokken bij het proces.
- Vergeleken met de eerste versie werd er gesleuteld aan de *governance* van Klimaat sprong. Zo is er een huishoudelijk reglement opgesteld en werd beslist *North Sea Port*, *Port of Antwerp-Bruges* en OVAM toe te voegen als vertegenwoordigers van het permanent overlegorgaan. BBL werd hiervoor aangedragen maar weerhouden. Verder wordt de monitoring en rapportage versterkt via een jaarlijks voorgangsrapport, een wederkerend jaarevent (startende in september 2026), jaarlijkse rapportering aan de Vlaamse regering en strategische uitwisseling met andere industriële programma's en fora (waaronder het *Moonshot*-programma)
- [5] **(Middel)lange termijnvisie en -doelstellingen.** Het programma Klimaat sprong voor de Industrie streeft twee complementaire lange-termijn-doelen na voor de Vlaamse (basis)industrie: (1) klimaatneutraliteit tegen 2050; (2) behoud en versterking van het concurrentievermogen
- De zes doelstellingen uit de eerste periode werden behouden. Het betreft hier: (1) stabiel beleid, (2) rollend programma; (3) financiering, (4) infrastructuur, (5) steunprogramma's, (6) wetgevend kader.
- [6] **Korte-termijn-doelstellingen.** De nota stelt vijf operationele korte-termijn-doelstellingen voorop: (1) het versterken van het transitieprogramma als strategisch

en tactisch actieprogramma, (2) het vertalen van collectieve infrastructuurbehoeften naar een toekomstgericht plan, (3) het waarborgen van competitieve en voldoende energie, (4) het stimuleren van circulariteit en alternatieve grondstoffen, en (5) het versnellen van klimaatinnovatie in de basisindustrie. De eerste twee doelstellingen zijn nieuw of versterkt ten opzichte van de vorige nota; de overige drie blijven behouden.

[7] **Beleidsacties.** De ontwerp-programmanota bevat daarnaast een 50-tal beleidsaanbevelingen die geïdentificeerd en ingedeeld worden in vier dimensies:

- Beleidsaansturing en regelgeving,
- Financiering van de transitie,
- Infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie, en
- Innovatie en talent.

Deze aanbevelingen werden vervolgens omgezet naar prioritaire beleidsacties op basis van verwijzingen uit het Vlaams Regeerakkoord én initiatieven waarbij ‘Klimaatsprong’ een essentiële rol kan spelen binnen de grenzen van haar mandaat. Deze acties zullen worden uitgewerkt via werk- en projectgroepen binnen het transitieprogramma. Voor het jaar 2026 zijn al enkele acties vastgelegd, waarmee het programma operationeel van start kan gaan.

2 Algemene waardering

[8] **Appreciatie ‘Klimaatsprong’ als transitieprogramma.** De Minaraad “*heeft een positieve appreciatie voor de zin, het bestaan, de basisstructuur en het rollend karakter van voorliggende programmanota ‘Klimaatsprong’ voor de basisindustrie.*”¹. De Minaraad waardeert volgende aspecten in het transitieprogramma ‘Klimaatsprong’: het strategische opzet, het rollend karakter ervan, de betrokkenheid van diverse maatschappelijke actoren en het verbinden van concrete acties in industrieel transitiebeleid in Vlaanderen tegen 2050. De raadspartners prijzen ook de wetenschappelijke basis en de internationale *benchmarking* als fundament voor beleidsvoorstellen. De geactualiseerde contextanalyse en *roadmap*-studie, opgesteld door Deloitte en VUB-IES², vormen immers een robuuste onderbouwing voor beleidskeuzes, met aandacht voor Europese regelgeving en technologische haalbaarheid. De evaluatie van de eerste (korte) programmaperiode 2023-2025 toont aan dat de structuur beloftevol potentieel heeft, maar dat een meer geïntegreerde en uitgewerkte aanpak over beleidsdomeinen heen wenselijk en nodig is om tot systeemverandering te komen.

[9] **Implementatie Europese regelgeving in relatie tot Vlaams industriebeleid.** Binnen de Minaraad bestaan er verschillende opvattingen over hoe een Vlaams industriebeleid dat gericht is op transitie, vormgegeven zou moeten worden:

¹ Zie MINARAAD (2023| 011), Programmanota ‘Klimaatsprong’ 2022-2025.
<https://www.minaraad.be/themas/klimaat/klimaatsprong-adviesvraag> P. 3-6

² VLAIO (2025), Eindrapport – *Update contextanalyse en roadmapstudie*.

- Sommige partners roepen Vlaamse beleidsmakers en *stakeholders* op om het principe van ‘*no-gold-plating*’³ strikt te respecteren. Nationale en/of regionale verzwaringen bovenop EU-wetgeving zouden, volgens hen, de rechtszekerheid ondermijnen, de administratieve lasten verhogen en de concurrentiekracht van ondernemingen schaden. Zij vinden dat het Vlaamse Gewest de Europese regels minimaal en ‘conform’ dienen te implementeren, met maximale benutting van beschikbare EU-flexibiliteiten. Binnen het programma ‘Klimaatsprong’ wordt ‘*no-gold-plating*’ centraal gesteld en volgens deze groep partners voldoende gerespecteerd.
- Sommige partners **bekritisieren het principe van ‘*no-gold-plating*’**. Volgens hen betekent dit dat Vlaanderen zich niet proactief inzet om op afdoende wijze het milieu en klimaat te versterken. Deze partners roepen Vlaamse beleidsmakers en *stakeholders* op tot een Vlaams (industrieel) beleid dat verder durft te gaan dan wat Europa oplegt. Het centraal stellen van ‘*no-gold-plating*’ binnen het programma ‘Klimaatsprong’ zou, volgens hen, in het voordeel (kunnen) zijn van het Vlaamse industriële belang op korte termijn, maar is niet in overeenstemming met de klimaatdoelen en een breder duurzaamheidsperspectief – op lange termijn.

3 Aanbevelingen

3.1 Governance

3.1.1 Verhelder werkafspraken Klimaatsprong

- [10] **Terugkoppeling input.** De Minaraad stelt vast dat er tijdens vergaderingen – tot op heden – zelden formele terugkoppeling plaatsvindt op wat er ingebracht wordt. Documenten en voorstellen circuleren wel, maar verdwijnen vervolgens zonder inhoudelijke respons of beleidsmatige duiding.

Daarom beveelt de Raad aan binnen en tussen het permanent overlegorgaan, de klankbordgroep en de werkgroepen systematisch en gestructureerd terugkoppeling te voorzien op alle ingebrachte elementen, met vermelding van de inhoudelijke appreciatie en de eventuele beleidsmatige opvolging. De Raad vraagt dit ook voor de terugkoppeling tussen de Vlaamse Regering met de organen van Klimaatsprong. De Minaraad vraagt dit alles helder en formeel vast te leggen via het huishoudelijk reglement.⁴

³ ‘*Gold-plating*’ verwijst naar het fenomeen waarbij nationale en/of regionale overheden Europese regelgeving strenger of uitgebreider implementeren dan strikt vereist. ‘*No-gold-plating*’ is dus het principe om Europese regels minimaal en conform te implementeren, zonder bijkomende nationale en/of regionale lasten.

⁴ In het ontwerp-huishoudelijk reglement staat wel het volgende: “*De communicatie tussen het permanent overlegorgaan en de werkgroepen/projectgroepen gebeurt volgens tweerichtingsverkeer. Het permanent overlegorgaan vraagt om adviezen aan de werkgroepen. De werkgroepen zullen hierop steeds een aantal mogelijke oplossingen aanreiken en kunnen bijkomende adviezen verlenen die zij opportuun achten. De werkgroepen brengen hun beleidsadvies uit aan het permanent overlegorgaan. De projectgroepen rapporteren op regelmatige basis over de voortgang van de projecten aan het permanent overlegorgaan. Het permanent overlegorgaan stelt binnen elke werkgroep/projectgroep een trekker aan die de werkgroep/projectgroep leidt. De trekker kan aangeduid worden vanuit één van de organisaties die deel uitmaken van de werking van Klimaatsprong voor de Industrie (uit het permanent overlegorgaan of de klankbordgroep). De trekker stelt de werkgroep/projectgroep samen in overleg met het permanent overlegorgaan. De werkgroep/projectgroep stelt een projectfiche op met een beschrijving van de opdracht/scope van het project, een plan van aanpak met heldere timing, een oplijsting van de deliverables.*” VLAAMSE

- [11] **Consequent onderscheid tussen verschillende soorten bijdragen.** De Minaraad stelt vast dat er in de ontwerpprogrammanota 2026-2030 onvoldoende onderscheid wordt gemaakt bij de prioriteiten in verschillende soorten bijdragen, zoals studies, ideeën en aanbevelingen. Dezelfde prioritaire projecten worden in de ontwerpnota soms aangeduid als studies en vervolgens als aanbevelingen – of omgekeerd⁵. Dit leidt tot verwarring over de status en het beoogde gebruik van deze input.

Om de beleidsmatige slagkracht van het transitieprogramma ‘Klimaatsprong’ te versterken, is het essentieel de status van verschillende soorten bijdragen consequent te hanteren en te verduidelijken wat hier vervolgens onder verstaan wordt – in termen van opzet en verdere opvolging.

- [12] **Duidelijkheid over consensus.** De Raad stelt ook vast dat er bij adviezen gestreefd wordt naar consensus.⁶ Het is evenwel onduidelijk wat er zal gebeuren indien dit streven niet gehaald wordt. Kan het ontwerp dan (tijdelijk) niet gepubliceerd worden of mogen vorken gehanteerd worden? In hoeverre kan/kunnen één of meerdere partij(en) bij een advies dwarsliggen en/of een veto stellen? De Minaraad beveelt aan om dit te verduidelijken, bijvoorbeeld via het huishoudelijk reglement.

3.1.2 Verbeter werking interne overlegorganen

- [13] **Samenstelling van het permanent overlegorgaan.** Het permanent overlegorgaan heeft, via de ontwerpprogrammanota en het (ontwerp) huishoudelijk reglement, bewust gekozen voor een duidelijke rolverdeling tussen zijn eigen sturende functie en die van de klankbordgroep. Terwijl het permanent overlegorgaan verantwoordelijk blijft voor de strategische aansturing van het programma ‘Klimaatsprong’, fungeert de klankbordgroep als platform waarin de maatschappelijke implicaties en de maatschappelijke aanvaardbaarheid van beleidsopties besproken worden.

Om de slagkracht van het permanent overlegorgaan te versterken, zijn *North Sea Port*, *Port of Antwerp-Bruges* en OVAM toegevoegd aan dit permanent overlegorgaan. Deze uitbreiding moet bijdragen aan een bredere expertise en een meer gedragen besluitvorming binnen het programma. De Minaraad stelt vast dat de raadspartners

REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 65 (huishoudelijk reglement). Vooral de eerste zin kan als basis dienen voor verdere duiding inzake aangeleverde input en terugkoppeling.

Wat betreft wederzijdse terugkoppeling bij de klankbordgroep wordt het volgende genoteerd in de huidige versie van het inhoudelijk reglement: “Een klankbordgroep die de volledige ‘quadruple helix’ vertegenwoordigt zal participatief bij de belangrijkste stappen betrokken worden om input en feedback te geven. ... Tijdens de looptijd van de programmanota, sluit de timing en programmatie aan bij de programmatie van de besluitvorming van het permanent overlegorgaan zodat de besluitvorming transparant is, *stakeholders* werkzaamheden kunnen volgen en er ruimte is voor uitwisseling. Daarnaast vinden drie keer per jaar vergaderingen van de klankbordgroep plaats, die het ritme volgen van het permanent overlegorgaan, met als hoofddoel de *stakeholders* te informeren over de voortgang van de activiteiten en bijkomende feedback te capteren.”. VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 65 (huishoudelijk reglement). Dit kan eveneens als basis doen voor verdere verduidelijking inzake terugkoppeling op de input van de klankbordgroepen - en omgekeerd.

⁵ Bijvoorbeeld ‘het technisch-economisch potentieel van grootschalige inzet van duurzame biomassa als grondstof en energiebron voor de basisindustrie in Vlaanderen’ staat in de titel aangeduid als studie. Verderop in de tekst staat het aangegeven aan adviesnota. VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 31

⁶ In het huishoudelijke reglement staat hierover het volgende: “Het permanent overlegorgaan formuleert beleidsadvies aan de Vlaamse Regering dat in thematische vaste werkgroepen wordt uitgewerkt of kan advies formuleren aan andere organisaties. Het permanent overlegorgaan weegt op basis van het advies uit een werkgroep verschillende opties af, vraagt feedback en input vanuit de klankbordgroep en formuleert een advies aan de Vlaamse Regering of andere organisaties. Dit gebeurt zoveel mogelijk in consensus. De Vlaamse Regering koppelt terug aan het permanent overlegorgaan.” VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 64 (huishoudelijk reglement)

niet op eenzelfde lijn zitten inzake de gewenste samenstelling van het permanent overlegorgaan voor 'Klimaatsprong'.

De volgende vork is hierbij van toepassing:

- *ACV; ACLVB, ABBV, BBL: de vakbonden en BBL zijn van mening dat het quadruple helix-model ook van toepassing dient te zijn binnen het permanent overlegorgaan om alzo een maatschappelijk gedragen transitie te kunnen bewerkstelligen. Zij hadden dus ook graag milieuorganisaties aan boord gehad van het sturend orgaan.*
- *Voka, Unizo: de industriële partijen binnen het Permanent Overlegorgaan zijn van mening dat de partijen die momenteel deel uitmaken van het permanent overlegorgaan niet uitgebreid moeten worden; de havenbedrijven en OVAM werden reeds hieraan toegevoegd.*

- [14] **Heropstart werkgroepen.** De Raad stelt vast dat de frequentie en regelmaat van de werkgroepsbijeenkomsten aanzienlijk zijn teruggevallen. Hoewel het inschakelen van externe consultants niet noodzakelijk wordt aanbevolen, benadrukt de Minaraad het belang van een stabiele en transparante *governance*.

De Raad vraagt de bevoegde instanties alle werkgroepen binnen 'Klimaatsprong' om zo snel mogelijk opnieuw op te starten, onder leiding van een duidelijk aangeduide verantwoordelijke. Deze heropstart kan best gebeuren op basis van de prioriteiten zoals vastgelegd in de ontwerp-programmanota 2026–2030. Enkel zo kan het programma rekenen op een breed gedragen, inhoudelijk onderbouwde voortgang en een vlotte overgang van periode 2023-2025 naar 2026-2030.

3.1.3 Versterk geïntegreerde aanpak

- [15] **Betere afstemming – binnen het industriebeleid.** Hoewel bepaalde elementen al vervat zijn in de huidige ontwerpnota, benadrukt de Minaraad dat de slagkracht van het transitieprogramma 'Klimaatsprong' in belangrijke mate afhangt van de mate waarin het programma afgestemd is op andere industriële initiatieven en overlegfora. De Minaraad stelt vast dat er een aantal andere instrumenten of fora zijn met een overlappend inhoudelijk doel, maar met andere samenstelling. Zij zijn nog onvoldoende aan elkaar gelinkt:

- **EBO's.** Hoewel de EBO's⁸ aangehaald worden in de ontwerp-programmanota zou hiervoor pas in een latere fase mee rekening worden gehouden voor 'Klimaatsprong'. Dit vindt de Minaraad een gemiste kans. In het licht van de evaluatie van EBO pleit de Raad ervoor zo snel mogelijk te onderzoeken om EBO en 'Klimaatsprong' zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en waar mogelijk te

⁷ Zoals binnen de werkgroepen en klankbordgroep.

⁸ In het Vlaams Regeerakkoord 2024–2029 en de daaraan gelinkte beleidsnota's is voorzien dat een grondige evaluatie zal plaatsvinden van de energiebeleidsovereenkomsten (EBO's) – met het oog op een mogelijke verlenging na 2026. Deze evaluatie, die momenteel wordt uitgevoerd onder begeleiding van WEWIS en VEKA, zal zowel een terugblik (ex-post) als een vooruitblik (ex-ante) omvatten en wordt afgerond tegen december 2025.

⁹ "Gezien het unieke perspectief van Klimaatsprong voor de Industrie binnen dit thema, is het aangeraden om geïnformeerd te blijven over de vooruitgang van het initiatief. Deze actie kan in een latere fase worden opgepikt door Klimaatsprong voor de Industrie, afhankelijk is van nog te nemen beleidsbeslissingen." VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 30

integreren. Hierbij dient rekening te worden gehouden met hun verschillen¹⁰ alsook raakvlakken¹¹.

- **‘Industrieforum’.** De Minaraad stelt vast dat er parallelle structuren bestaan voor het formuleren van adviezen aan de Vlaamse Regering over industriële transitie, met name het ‘Industrieforum’¹² enerzijds en de legislatuurgebonden programmanota ‘Klimaatsprong’ anderzijds. Deze dubbele structuur roept vragen op over de afbakening van verantwoordelijkheden en de meerwaarde van elk platform. Hoewel ‘Klimaatsprong’ zich expliciet op industriële transitie richt, blijkt dat het ‘Industrieforum’ reeds advies heeft uitgebracht over relevante thema’s, wat leidt tot onzekerheid over het mandaat van het overlegplatform en het risico op dubbele of ontbrekende opvolging. Om deze onduidelijkheid te verhelpen, stelt de Minaraad voor om ‘Klimaatsprong’ als het centrale en richtinggevende orgaan voor industriële transitie te positioneren, waarbij het ‘Industrieforum’ een hiërarchisch ondersteunende rol vervult binnen dit kader.
- **MAKE 2030.** *MAKE 2025-2030* is het interfederaal plan om de Belgische economie te herindustrialiseren. In de centrale stuurgroep bestaat uit de premier, de minister-presidenten en de federale, Waalse en Brusselse werkgeversorganisaties. Dit forum heeft als doel te komen tot een gecoördineerd industrieel beleid. Net zoals bij het ‘Industrieforum’ merkt Minaraad te weinig afstemming op met het transitieprogramma ‘Klimaatsprong’. Dit forum wordt zelfs niet benoemd in de ontwerpprogrammanota *Klimaatsprong*. De onduidelijkheid over de rol en het mandaat van *MAKE 2030* leidt tot risico’s op overlappende of ontbrekende opvolging. Daarom stelt de Minaraad voor om *MAKE 2030* te vermelden in de definitieve versie van de programmanota. Vervolgens vraagt de Raad aan de Vlaamse regering om toe te zien op afstemming tussen dit forum en ‘Klimaatsprong’.

[16] **Bredere afstemming – buiten het industriebeleid.** Hoewel niet opgenomen in de huidige ontwerpnota, hangt de effectiviteit van *Klimaatsprong* – volgens de Minaraad – ook af van de mate waarin het *klimaatsprong*-programma afgestemd is op andere niet-industriële initiatieven en belangen. De Raad vraagt daarom om de ‘Klimaatsprong’ af te stemmen ...

- **... over beleidsdomeinen heen** (industrie, klimaat, energie, omgeving, ...). Dit dient best op een holistische en geïntegreerde manier te gebeuren. Zo wordt, bijvoorbeeld, het Departement Omgeving slechts drie keer vermeld in de nota. Voor een document dat de toekomstige koers van de industrie mee bepaalt, is dat erg beperkt. De milieukant en de vergunningen spelen immers een doorslaggevende rol in het al dan niet realiseren van investeringen. Daarom vraagt de Raad om de

¹⁰ EBO's zijn vrijwillig en hun doelgroep stemt niet helemaal overeen met die van de *Klimaatsprong*.

¹¹ Er zijn parallellen in het gebruik van *roadmaps* en gelijkaardige KPI's. Daarnaast hebben beiden instrumenten gelijkaardige inhoudelijke thema's.

¹² Het Vlaams Industrieforum is een overlegplatform dat sinds 2020 op halfjaarlijkse basis de Vlaamse Regering en de vier grootste Vlaamse industrie-federaties – Agoria, Essenscia, Fedustria en Fevia – samenbrengt. Het doel is om via directe wisselwerking een gedeeld industriebeleid te ontwikkelen en de competitiviteit en verankering van de Vlaamse industrie te versterken, zowel op Vlaams als Europees niveau.

integratie met de belendende beleidsdomeinen meer (concreet) uit te werken – in de definitieve versie van de programmanota:

- ... met de **investeringsplannen van de netbeheerders**. Hoewel beide trajecten dezelfde einddoelstelling delen – een klimaatneutraal Vlaanderen tegen 2050 – verschillen ze in aanpak en schaal.¹³ De afstemming tussen beide is momenteel beperkt, wat leidt tot risico's op inefficiëntie, dubbel werk of gemiste synergieën. In de ontwerpnota Klimaatsprong 2026-2030 staat een prioritaire actie die gericht is op het organiseren van een participatief traject om de infrastructuurbehoeften te bepalen¹⁴. Hierin wordt aangegeven dat dit een *“actieve betrokkenheid vraagt van de verschillende belanghebbenden, waaronder infrastructuurbeheerders”*. Ondanks deze strategische vaststelling wordt evenwel niet (concreet) ingegaan op de *governance* hiervan¹⁵. De Raad vindt dit een gemiste kans. Het is zelfs opmerkelijk dat hiervoor tot op heden geen (duidelijke) *governance* voor bestaat.
- ... met **andere sectoren** zoals voeding, land- en tuinbouw; mobiliteit, bouw enz. Hoewel Klimaatsprong primair gericht is op de decarbonisatie van energie-intensieve industrieën, blijkt uit de ontwerp-programmanota dat een holistische benadering over beleidsdomeinen heen essentieel is om structurele doorbraken te realiseren. Sectoren zoals de bouw, landbouw, residentiële gebouwen en mobiliteit zijn intrinsiek verbonden met industriële processen via infrastructuur, energieverbruik, restwarmte, grondstoffenstromen en ruimtelijke ordening. Zo kunnen bijvoorbeeld thermische netten en restwarmte uit industriële installaties nuttig gekoppeld worden aan de residentiële en landbouwsector, wat leidt tot verhoogde energie-efficiëntie en lagere emissies. In de huidige ontwerp-programmanota 'Klimaatsprong 2026-2030' wordt geen melding gemaakt van die andere sectoren, laat staan dat er wordt ingegaan op de mogelijke afstemming en/of integratie. De Minaraad beveelt aan om 'Klimaatsprong' structureel te integreren met visies, beleidsinitiatieven en (eventueel) *roadmaps* uit andere sectoren.
- ... met **andere beleidsinitiatieven** zoals het VEKP, de Stroomgroepen, ruimtelijke visies/plannen, de Vlaamse Visie 2050, de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling, de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling enz. Zo stelt de Raad vast dat de ontwerp-programmanota Klimaatsprong 2026–2030 niet verwijst naar het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV). Nochtans biedt dit plan een cruciale hefboom om de infrastructuurbehoeften van de energietransitie op een geïntegreerde wijze te benaderen. Vrijblijvend geeft de Raad enkele voorbeelden mee om Klimaatsprong te integreren met het BRV:

¹³ De netbeheerders focussen op operationele infrastructuur en technische uitvoering, terwijl Klimaatsprong zich richt op strategische beleidsvorming en sectorale transformatie.

¹⁴ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 52-54. Deze opdracht is ook verbonden aan het Vlaams Regeerakkoord.

¹⁵ “Deze *governance* moet apart gezien worden van de initiële opzet die eerder projectmatig is. Deze opvolging kan ook geïntegreerd worden in de algemene werking van Klimaatsprong voor de Industrie voor de brede opvolging van vooruitgang in de klimaattransitie”. VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 54

- Het opzetten van gebiedsgerichte samenwerkingen op bedrijventerreinen en in havengebieden, gericht op lokaal congestiebeheer en collectieve infrastructuurontwikkeling;
 - Het prioriteren van infrastructuurprojecten op basis van hun CO₂-reductiepotentieel, met bijzondere aandacht voor warmtenetten, waterstofnetten en CO₂-transportinfrastructuur;
 - Het verankeren van infrastructuurkeuzes in ruimtelijke planningsinstrumenten, zoals leidingentracés en energiehubs, en het voorzien van voldoende ruimte voor toekomstige investeringen;
 - Het benutten van data-gedreven scenario's en technologische *roadmaps*, zoals bijvoorbeeld Energiestudie 2050+¹⁶ en de *PATHS2050*-studie¹⁷, om de haalbaarheid en kostenefficiëntie van infrastructuurkeuzes te onderbouwen.
- ... met het **federale beleidsniveau en/of buurlanden**. Heel wat transitiethema's voor de industrie zitten immers op federaal niveau en/of bevatten zowel een Vlaamse als federale component. Daarnaast is het nuttig om grote infrastructuurwerken minstens te bespreken met de buurlanden/buurregio's. De Raad is tevreden dat dit is opgenomen onder drie prioritaire projecten voor de periode 2026-230. Daarnaast vraagt de Minaraad om ook voor de andere prioritaire projecten systematische af te stemmen met het federale beleidsniveau. Tot slot pleit de Raad om het federale beleidsniveau te betrekken bij 'Klimaatsprong'.

3.1.4 Optimaliseer evaluatiekaders

- [17] **Evaluatie van de werking van het programma.** De Minaraad stelt voor om het huidige systeem van jaarlijkse zelfevaluatie (door het permanent overlegorgaan) over de werking van het programma¹⁸ te vervolledigen met een periodieke, externe evaluatie, bijvoorbeeld om de twee jaar. Deze aanbeveling komt voort uit de vaststelling dat de bestaande zelfevaluatie, zoals uitgevoerd op 24 april 2024 via een vragenlijst en workshop met *stakeholders*, weliswaar waardevolle inzichten opleverde, maar onvoldoende garanties bood op onafhankelijkheid en objectiviteit in de beoordeling

¹⁶ De Energiestudie 2050+ onderzoekt hoe Vlaanderen op een realistische en kostenefficiënte manier kan overschakelen naar klimaatvriendelijke energie. Het model koppelt verschillende sectoren zoals elektriciteit, verwarming, transport en industrie, en houdt rekening met Europese grensoverschrijdende interacties. Daardoor biedt het waardevolle inzichten in toekomstige infrastructuurbehoeften en de integratie van klimaatvriendelijke energie. Het dient evenwel nog verfijnd te worden om beter aan te sluiten bij de Vlaamse situatie. Hiervoor is extra overleg en interpretatie nodig, zodat de resultaten bruikbaar worden voor toekomstige beleidskeuzes (onder andere binnen het programma van Klimaatsprong). VEKA & VLAIO (2024), Energiestudie 2050+. https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1733414767/repositories-prd/20241114_-_Final_Report_Energiestudie_2050-jxw7a3.pdf

¹⁷ De *PATHS2050*-studie biedt drie data-gedreven scenario's die tonen hoe België tegen 2050 klimaatneutraal kan worden, met behoud van industriële veerkracht. Het betreft hier een samenwerking tussen VITO en *Energyville* met de energienetbeheerders Fluxys en Elia, de stroomproducent Luminus en de industriële groepen ArcelorMittal en BASF. De studie koppelt technologische keuzes zoals windenergie, duurzame moleculen, modulaire reactoren en CO₂-opslag aan infrastructuurvereisten voor netcapaciteit, opslag en transport. *PATHS2050* benadrukt in elk scenario de noodzaak van stevige investeringen in windenergie en de elektriciteitsinfrastructuur. De scenario's variëren in hun inzet op kernenergie, koolstofopslag en alternatieve brandstoffen zoals waterstof en biomethaan. *ENERGYVILLE* et al. (2025), *Paths2050. Main Edition 2025*. <https://perspective2050.Energyville.be/results/main-edition-2025>

¹⁸ "Het opvolgen van de werking van het programma zal in eerste instantie gebeuren door het permanent overlegorgaan door de acties die zijn opgenomen kwalitatief op te volgen en bij te sturen waar nodig. Een jaarlijkse zelf-evaluatie door het permanent overlegorgaan zal gepland worden. Daarbij zullen de experts uit de werkgroepen en de klankbordgroep betrokken worden." VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 13

van de werking¹⁹. Een aanvullende externe evaluatie zou toelaten om de strategische en operationele effectiviteit van het overlegorgaan op een meer robuuste manier te toetsen, inclusief de mate van *stakeholder*-betrokkenheid, de kwaliteit van besluitvorming en de aansluiting bij de doelstellingen van het transitieprogramma. Bovendien kan een externe blik bijdragen aan het identificeren van blinde vlekken en het formuleren van verbeterpunten die niet vanzelf aan bod komen in interne reflecties.

[18] **Evaluatie van de impact op de CO₂-reductie en competitiviteit.** De Minaraad vraagt om in het evaluatiekader van het programma expliciet aandacht te besteden aan parameters zoals broeikasgasemissies, primair grondstoffengebruik, circulariteit en milieudruk, en om deze te richten op de *roadmap* en de transitiepaden. Enkel zo kan de effectiviteit van het programma in het licht van zijn dubbele doelstelling worden beoordeeld en bijgestuurd. Het is hierbij wenselijk om in kaart te brengen welke parameters al beschikbaar zijn binnen het Europese, Belgische en Vlaamse klimaat- en energiebeleid²⁰. Daarbij moet worden nagegaan in welke mate deze bestaande parameters bruikbaar zijn voor het beoordelen van de effectiviteit van het 'Klimaatsprong'-programma. Indien nodig dienen ze te worden aangepast of aangevuld, zodat ze beter aansluiten bij de dubbele doelstelling van het programma en een robuust evaluatiekader kunnen ondersteunen.

[19] **DNSH-principe.** Tot slot wijst de Minaraad op het beginsel '*do-no-significant-harm*' of 'geen ernstige afbreuk doen aan'²¹ – zoals geformuleerd in de Europese Taxonomie-regelgeving. Dit beginsel vereist dat investeringen en beleidsmaatregelen die als duurzaam worden gepositioneerd, geen significante schade mogen berokkenen aan andere milieu- en klimaatdoelstellingen. De Minaraad vraagt dat de Vlaamse Regering, in overleg met de *stakeholders*, zich beraadt over een ernstige en evenwichtige interpretatie van dit principe binnen het transitieprogramma 'Klimaatsprong'²².

3.1.5 Werk externe communicatie uit

[20] **Externe communicatie en rapportering.** De Minaraad stelt vast dat het ontwerpprogrammanota 'Klimaatsprong 2026–2030' amper voorziet in een gestructureerde en transparante externe communicatie en rapportering.²³ Dit gebrek aan zichtbaarheid kan niet alleen de maatschappelijke verankering van het

¹⁹ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 9-14

²⁰ MINARAAD (2023|011), Advies over de ontwerpprogrammanota 2022-2025 Klimaatsprong. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/klimaatsprong-adviesvraag>, p. 16

²¹ Zie Artikel 17 van [Verordening \(EU\) 2020/852 van het Europees Parlement en de Raad van 18 juni 2020 inzake de vaststelling van een kader ter bevordering van duurzame investeringen](#), betreffende de beginselen van 'geen ernstige afbreuk doen' (*do no significant harm* (DNSH)) aan milieudoelstellingen.

²² Zie ook MINARAAD (2021|009), Briefadvies Het beginsel "geen ernstige afbreuk doen aan" en het Vlaams relanceplan. <https://www.minaraad.be/themas/bestuurskwaliteit/advies-bij-relancebeleid>

²³ Er is weliswaar een deelhoofdstuk '3.3.6. Interne en externe communicatie' maar hierin wordt niet ingegaan op externe communicatie. VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 12 In het huishoudelijk reglement wordt het volgende gesteld: "Via een website en diverse andere kanalen zal het programma transparant gecommuniceerd worden aan het bredere publiek om de gedragenheid verder te verzekeren." VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 66

programma belemmeren, maar geeft ook het risico van gebrek aan vertrouwen van externe *stakeholders* in de voortgang en effectiviteit van de transitie-inspanningen.

In het licht van de brede maatschappelijke gedragenheid, acht de Minaraad het essentieel dat het programma op regelmatige en toegankelijke wijze communiceert over zijn doelstellingen, voortgang, resultaten en bijstellingen. De Raad vraagt hierbij expliciet (ook) de klankbordgroep te betrekken in deze externe communicatiestrategie).

[21] **Suggesties.** De Minaraad beveelt dan ook aan om een formeel en uitgewerkt communicatie- en rapporteringskader op te nemen in de programmanota en geeft hierbij enkele suggesties:

- **Publieke voortgangsrapporten:** Minstens jaarlijks een beknopt maar inhoudelijk sterk rapport dat publiek beschikbaar wordt gesteld en dat de voortgang ten opzichte van de gestelde doelen en indicatoren toelicht. Dit rapport dient ook de maatschappelijke implicaties van beleidskeuzes te duiden.
- **Transparante communicatiekanalen:** Een centrale digitale omgeving (bijvoorbeeld via een Klimaatsprong-portaal) waar documenten, evaluaties, vergaderdata en relevante *updates* systematisch worden gedeeld met *stakeholders* en geïnteresseerde burgers.
- **Briefings:** Er bestaan al briefings binnen de klankbordgroep. De Raad vraagt voor een optimalisering hiervan via: periodieke informatiesessies voor externe partners²⁴, waaronder sectorfederaties, vakbonden, kennisinstellingen en middenveldorganisaties, adviesraden, ... waarin toelichting wordt gegeven bij de stand van zaken en waarin ruimte is voor dialoog.

3.2 Inhoudelijke prioriteiten

3.2.1 Richt de prioritaire acties (meer en consequent) op dubbele doelstelling

[22] **Nood aan uitwerking dubbele doelstelling.** De centrale doelstelling van dit programma is dubbel: het realiseren van een koolstofarme én competitieve energie-intensieve industrie tegen 2050²⁵. Deze twee dimensies dienen onlosmakelijk met elkaar verbonden te worden in de beleidsaanpak. De Minaraad stelt evenwel vast dat de dubbele doelstelling in de huidige ontwerpprogrammanota te weinig is uitgewerkt.

De Raad vraagt die doorvertaling alsnog te maken en dit vooral met betrekking tot de prioritaire acties 2026-2030. Volgende vragen en aspecten worden door de Raad meegegeven als tekstuele aanvullingen hiervoor:

- In welke mate duurzame technieken vandaag een concurrentiehandicap vormen ten opzichte van conventionele alternatieven;
- Of duurzame investeringen systematisch minder aantrekkelijk zijn binnen het huidige instrumentarium;

²⁴ Het betreft hier groepen en individuele actoren die nog niet vervat zitten onder de klankbordgroep.

²⁵ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 27-28.

- Of de doorlooptijd van industriële projecten met hoge milieuprestaties disproportioneel lang is;
- Of de prijsverhoudingen voor duurzame energieproducten voldoende evolueren richting marktconformiteit;
- Of er aan de vraagzijde voldoende stimulansen bestaan voor de ontwikkeling van groene markten.

3.2.2 Stroomlijn circulaire economie doorheen alle prioritaire projecten

[23] **Circulaire economie.** De Klimaatsprong besteedt aandacht aan circulaire economie, in het bijzonder aan het circulair maken van kunststof-waardeketens evenals levensduurverlenging van producten. Daarentegen lijkt het er op dat circulaire economie niet wordt geïntegreerd in de andere prioritaire projecten – als horizontaal thema.

De Raad roept op dit wél te doen. Hierbij roept de Raad op om circulaire economie binnen de industrie breder te benaderen dan recyclage. Circulaire economie gaat immers ook over afvalpreventie, *ecodesign* en hergebruik. Door dit toe te passen kan onze industrie meer grip krijgen op nieuwe waardeketens, zoals batterijen of gerecycleerde plastics. De Raad vraagt hierbij om afstemming met 'Vlaanderen Circulair'²⁶.

3.2.3 Koppel de prioriteiten aan een concreet financieel plan

[24] **Financiële inschatting.** Het in voorlegging zijnde ontwerp van de programmanota aan de Vlaamse Regering heeft op dit moment geen directe impact op de Vlaamse begroting. De Inspectie van Financiën bevestigt deze inschatting en wijst erop dat de uitvoering van de programmanota op termijn aanleiding kan geven tot het formuleren van beleidsadviezen. Als deze adviezen worden omgezet in concrete beleidsmaatregelen, kunnen zij wel financiële implicaties hebben voor de begroting van de Vlaamse Gemeenschap.

De Minaraad vraagt daarom om bij de definitieve programmanota reeds een financiële inschatting te maken – voor de prioritaire projecten 2026-2030. Door rekening te houden met potentiële budgettaire gevolgen kan tijdig de nodige afstemming te voorzien met de betrokken begrotingsautoriteiten en andere financiële partners (zoals Vlaams, federale, Europese publieke en/of private entiteiten).

Ook voor de betrokken bedrijven is het belangrijk om inhoudelijke transitieplannen te koppelen aan een financieringsplan. Op die manier kunnen zij dit niet alleen projectmatig maar financieel afwegen.

²⁶ Vlaanderen Circulair is het centrale knooppunt en partnerschap voor de circulaire economie in Vlaanderen, waarin overheden, bedrijven, middenveldorganisaties en kennisinstellingen gezamenlijk actie ondernemen om kringlopen duurzaam te sluiten. Vlaanderen Circulair fungeert daarbij niet alleen als beleidsplatform, maar ook als inspirator en facilitator van concrete projecten, experimenten en investeringen in circulaire innovatie. VLAIO (2025), Vlaanderen Circulair. <https://www.vlaio.be/nl/begeleiding-advies/expertisedatabank/vlaanderen-circulair>

De Raad vraagt hierbij te kijken naar verschillende financieringsformules alsook partijen. Hiermee samenhangend dient in kaart te worden gebracht welke middelen nu al ingezet worden om de dubbele doelstelling te bekomen. Daarnaast vraagt de Raad om via de voorziene jaarlijkse rapportage transparant te communiceren welke middelen benut zullen worden om de dubbele doelstelling van Klimaatsprong te ondersteunen.

[25] **Efficiëntie.** De Raad vraagt om bij het toekennen van middelen, prioriteit te geven aan projecten die het meest efficiënt zijn in het bereiken van de beoogde doelstellingen.

[26] **NAVO-norm.** In de ontwerpnota staat het volgende over de veranderde geopolitieke context en de noodzaak om zich hiervoor in te dekken: *“Sinds 2020 zijn de geopolitieke context en het daarmee verband houdend veiligheidskader grondig veranderd. Dit betekent dat deze elementen ook zullen moeten meegenomen worden in de verdere uitbouw (en optimalisatie) van infrastructuur (bijvoorbeeld op vlak van bevoorradingszekerheid, cyberveiligheid, sabotage en kinetische oorlogsvoering)”*. Dit is in lijn met de vaststelling van het Crisiscentrum dat energie als kritieke infrastructuur dient bekeken te worden.²⁷ Daarom beveelt de Raad aan ook te bekijken naar welk budget vanuit de NAVO-norm²⁸ toegeschreven kan worden aan de 1,5% voor niet-militaire maar kritieke infrastructuur.²⁹

3.2.4 Voeg een prioritair project toe over *skills* en opleiding

[27] **Agenda voor menselijk kapitaal.** In het kader van de transitie naar een koolstof-neutrale samenleving worden herscholing en reconversie vaak als twee opties beschouwd voor arbeiders in de (klassieke) industrie³⁰. De ‘Klimaatsprong’ biedt een kans om uitvoering te geven beide opties.

De Raad vraagt om, in eerste instantie, te investeren in opleiding en skills die nodig zijn voor deze transitie, inclusief de kennis en/of vaardigheden die vereist zijn in het kader van de prioritair projecten tussen 2026 en 2030. Indien opleiding geen optie is, vraagt de Raad om reconversie, zowel inhoudelijk als financieel, te voorzien. Zowel bij opleiding als bij reconversie vraagt de Raad te kijken naar wat er al bestaat, zodat

²⁷ Energie wordt gezien als kritieke infrastructuur omdat het een essentiële dienst is die essentieel is voor vrijwel alle andere vitale functies van de samenleving en economie, zoals transport, gezondheidszorg en financiën. Het omvat de netwerken voor grootschalige productie, transport en distributie van elektriciteit en gas, en het beschermen van deze systemen is cruciaal om een normale maatschappelijke werking te garanderen. CRISISCENTRUM (2025), Kritieke infrastructuur. <https://crisiscentrum.be/nl/wat-doen-overheden/preventie/kritieke-infrastructuren#:~:text=Kritieke%20infrastructuren%20en%20aanbieders%20van,%2C%20bijvoorbeeld%20gaspijpleidingen%20of%20hoogspanningsmasten>. Een definitie van het begrip ‘kritieke infrastructuur’ vind je terug in [de wet van 1 juli 2011 betreffende de beveiliging en de bescherming van de kritieke infrastructuur](#).

²⁸ Tijdens de NAVO-top in Den Haag op 25 juni 2025 hebben alle 32 NAVO-lidstaten officieel ingestemd met een verhoging van de defensienorm naar 5% van het BBP. Dit werd vastgelegd in het akkoord genaamd *The Hague Pledge*. De norm is opgesplitst in: 3,5% voor directe defensie-uitgaven en 1,5% voor kritieke infrastructuur, netwerkbeveiliging, innovatie en civiele paraatheid. Alle NAVO-partners hebben zich ertoe verbonden om tegen 2035 aan deze nieuwe eisen te voldoen. NATO (2025), The Hague Summit Declaration. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_236705.htm

²⁹ Zie ook MINARAAD & SERV (2025|016), Gezamenlijk briefadvies over de investerings- en databeheerplannen 2026-2035 van Fluvius. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/investerings-en-databeheerplannen-2026-2035-van-fluvius-eigen-initiatief> p.4

³⁰ Herscholing richt zich op het aanleren van nieuwe vaardigheden, zodat werknemers kunnen instromen in opkomende sectoren zoals hernieuwbare energie, circulaire productie of digitale toepassingen. Reconversie daarentegen omvat bredere maatregelen zoals herplaatsing binnen het bedrijf, overstap naar andere sectoren of collectieve afspraken over werkzekerheid.

hierbij kan aangesloten en/of afgestemd worden. In het bijzonder is de Raad van oordeel dat een agenda voor menselijk kapitaal centraal dient te staan.

[28] **Net-Zero Industry Act.** De Klimaatsprong verwijst naar ‘*Net-Zero*’-academies die geïmplementeerd worden onder de *Net-Zero Industry Act*³¹ van de EU. De Raad vraagt om prioritair aandacht te geven aan het opstarten van de ‘*academies*’ die nodig zijn om de transitie te maken, in het bijzonder ook voor materialen en grondstoffen.

[29] **CRMA.** In het kader van de *Critical Raw Materials Act* (CRMA)³² heeft Vlaanderen de kennis en infrastructuur om in te zetten op de verwerkende activiteiten die nodig zijn om Europa te voorzien van strategische grondstoffen. De Raad vraagt om prioritair in te zetten op kennis en opleiding nodig om te voldoen aan de doelstellingen van de CRMA.

3.2.5 Kies voor een scenario waarbij *resources* en infrastructuur beter op elkaar afgestemd zijn

[30] **Infrastructuur én *resources***³³. Een van de opdrachten uit de ontwerpprogrammanota ‘Klimaatsprong’ is een “*participatief traject voor het bepalen van de infrastructuurbehoefte*”³⁴. De Raad staat hier inhoudelijk achter maar stelt vast dat de samenhang tussen de (keuze voor bepaalde) *resources* en de bijhorende infrastructuur (nog) te weinig is uitgewerkt. Voor een succesvolle transitie naar een koolstofneutrale en competitieve energie-intensieve industrie is het, volgens de Minaraad, essentieel dat de inzet van koolstofneutrale *resources* en de uitbouw van de bijhorende (net)infrastructuur gelijktijdig en onderling afgestemd plaatsvinden. Beleidsmaatregelen die uitsluitend focussen op investeringen in transport-, opslag- en conversie-infrastructuur, zonder parallelle samenhang met het stimuleren van hernieuwbare energieproductie of nieuwe energiedragers, riskeren vertragingen, inefficiënties en suboptimale benutting van beschikbare bronnen.

[31] **Transitiescenario’s.** Alle mogelijke technologie en de daarbij horende infrastructuur voorzien in Vlaanderen is onhaalbaar en onwenselijk. Het beleidsmatig uitwerken van transitiepaden kan hieraan tegemoetkomen. De Minaraad wijst erop dat de bestaande scenario-analyse werken met wetenschappelijk onderbouwde varianten. Deze illustreren dat technologie- én infrastructuurkeuzes bepalend zijn voor de haalbaarheid en kostenefficiëntie van de energietransitie.

³¹ Zie [Verordening \(EU\) 2024/1735](#) van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 tot vaststelling van een kader van maatregelen ter versterking van het Europese ecosysteem voor de productie van net-zero technologieën.

³² Zie [Verordening \(EU\) 2024/1252](#) van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 tot vaststelling van een kader voor een veilige en duurzame voorziening van kritieke grondstoffen.

³³ In de context van de energietransitie bij de industrie verwijst ‘*resources*’ naar de materiële, technologische en infrastructuurele middelen die nodig zijn om de omschakeling naar klimaatvriendelijke productieprocessen mogelijk te maken. Dit omvat onder meer: (1) infrastructuur zoals een elektriciteitsnet of CO₂-pijpleidingen; (2) energiedragers zoals elektriciteit, waterstof en biomethaan.

³⁴ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 52-54

Vandaar dat de Raad aan de Vlaamse Regering vraagt om de transitiepaden verder uit te werken via scenario's³⁵ – binnen het kader van 'Klimaatsprong'. De Minaraad stelt voor om hierover zelf een hoorzitting en eventueel een eigen initiatief te voorzien om also bij te dragen aan de verdere beleidsmatige uitwerking van het werken met transitiepaden en/of scenario's voor de Vlaamse industrie (richting 2050).

3.2.6 Laat infrastructuur samensporen met betaalbaarheid van energie

[32] **Impact (nieuwe) infrastructuur op financiering en nettarieven.** Hoewel bepaalde (nieuwe) infrastructuur essentieel is voor de industriële transitie en klimaatdoelstellingen, vraagt de Minaraad dat wordt vermeden dat er een onevenredige impact van de financiering is op de prijszetting voor de verschillende gebruikersgroepen en op de aantrekkelijkheid van elektrificatie. De Raad vraagt daarom specifieke aandacht voor de financiering van bijkomende infrastructuur en de implicaties daarvan op de nettarieven.

De Raad vraagt om hierbij de volgende elementen op te nemen en/of uit te (laten) werken:

- De **impact van industriële infrastructuurwerken op nettarieven** – voor de onderscheiden verbruikssegmenten – systematisch in kaart te brengen en hier vervolgens over te rapporteren (met een versie die ook toegankelijk is voor het brede publiek);
- De daartoe ingestelde werkgroepen binnen Klimaatsprong dienen zich te buigen over de **samenhang tussen nodige infrastructuurwerken en de financiering** ervan;
- Onderzoek te laten doen naar de **mogelijkheden op vlak van tariefsetting** in functie van decarbonisatie en concurrentiekracht;
- Beleidsacties invoeren om de **componenten van de elektriciteitsfactuur** die binnen de Vlaamse bevoegdheden vallen, te laten dalen;
- Werk binnen de bestaande intra-Belgische coördinatieorganen aan oplossingen voor gedeelde (praktische en financiële) **obstakels op Vlaams én federaal niveau**.

3.2.7 Verduidelijk de rol van bepaalde technologieën

[33] **Koppel een actuele beleidsvisie aan CCU/S.** De Raad merkt op dat in het kader van de prioriteit rond collectieve infrastructuur, CCU/S een prominente rol inneemt³⁶. Minaraad heeft reeds, op basis van een eigen uitgebreid studiedocument³⁷, de toepassing en het potentieel van CCU/S erkend als technologieën die ingezet kunnen worden voor het reduceren van procesemissies in energie-intensieve industrieën.

³⁵ Dit wetenschappelijke basis hiertoe werd reeds gelegd in de (*update*) *roadmap* studie – als wetenschappelijke basis voor en toegevoegd aan de programmanota Klimaatsprong (met onder meer het MIX-scenario)..

³⁶ Zie ook: MINARAAD (2023|015), Vervoersnetwerken koolstofdioxide via pijpleidingen in het Vlaamse Gewest. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/co2-vervoersnetwerken>

³⁷ MINARAAD (2020|005), Perspectieven voor koolstofafvang, -opslag en -gebruik in Vlaanderen. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/perspectieven-voor-koolstofafvang-opslag-en-gebruik-in-vlaanderen>

Daarom pleit de Minaraad – in het kader van de programmanota ‘Klimaatsprong 2026-2030’ – voor een *update* van beleidsvisie over CCU/S.³⁸ Die *update* dient vervolgens meegenomen te worden in het kader van ‘Klimaatsprong’ alsook voor de geplande CCUS-projecten.

- [34] **Werk hindernissen elektrificatie weg.** De Raad merkt op dat de bijgestelde contextanalyse en *roadmap*-studie vraagt om een gunstige bijsturing voor hybride technologie, in het bijzonder voor hybride e-boilers. Deze spelen immers in “*op variabele hernieuwbare productie en momenten met lagere elektriciteitsprijzen. Daarenboven bestaat er een risico voor netcongestie bij snelle en grootschalige elektrificatie*”³⁹⁴⁰. Dit werd ook overgenomen in de ontwerpprogrammanota⁴¹.

De Raad vraagt de Vlaamse Regering industriële elektrificatie te versnellen en te faciliteren. Dit kan bekomen worden door ...

- ... maximaal **meerkosten uit de elektriciteitsfactuur** te halen. De mogelijkheden in dit verband zijn onder andere: het herverdelen van deze lasten over alle energiedragers, het verschuiven van deze lasten naar de algemene middelen of het compenseren van deze lasten door het invoeren van een (klimaat)taks. Daarnaast vraagt de Raad de in het regeerakkoord aangekondigde Vlaamse *taxshift* door te voeren. Deze dient te gebeuren in overleg met de *stakeholders* (onder meer ‘Klimaatsprong’) en het federaal beleidsniveau.⁴²
- ... samen met de betrokkenen, waaronder de Minaraad, verdere actie te ondernemen om de huidige en toekomstige **netcongestie in te perken**.
- ... in te spelen op de **evoluties van ETS2**. Vanaf 2027 zal ETS2 fossiele brandstoffen duurder maken, wat voor een betere prijsratio zal zorgen. De Raad vraagt dit mee op te volgen in het kader van Vlaams beleid dat gericht is op elektriciteit aantrekkelijk te maken ten aanzien van fossiele brandstoffen.

3.2.8 Focus (ook) op het potentieel aanbod van biomassa

- [35] **Heb aandacht voor verhouding tussen vraag en aanbod.** Een van de prioritaire acties voor de periode 2026-2030 bestaat in het laten uitvoeren van een studie naar het technisch-economisch potentieel van de grootschalige inzet van (duurzame) biomassa in Vlaanderen⁴³. Volgens een studie van april 2025 over de bio-economie en klimaattransitie⁴⁴, kan tegen 2050 de vraag naar biomassa 2,5 tot 4 keer groter zijn

³⁸ VLAAMSE REGERING (2021), Conceptnota: visie op CCUS: koolstof afvang, hergebruik en opslag. https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1659014412/Conceptnota_-_visie_op_CCUS_-_koolstof_opvang_hergebruik_en_opslag_2021_wcj9ao.pdf

³⁹ E-boilers kunnen – tot op heden – niet overal aan vol vermogen aangesloten worden.

⁴⁰ VLAIO (2025), Eindrapport – *Update* contextanalyse en *roadmap*studie, p. 84, 90, 93.

⁴¹ VLAAMSE REGERING (2025), Onwerpprogrammanota 2026-2030, p. 26

⁴² Zie ook MINARAAD (2025|007), Maatregelen voor het definitieve Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/bijkomende-maatregelen-vekp-adviesvraag> p. 25-26; MINARAAD (2025|012), Energietransitie woongebouwen in Vlaanderen. Energietransitie woongebouwen in Vlaanderen, p. 19

⁴³ VLAAMSE REGERING (2025), Onwerpprogrammanota 2026-2030, p.

⁴⁴ Zie [Bio-economie en klimaattransitie in België: hoe kunnen vraag en aanbod van biomassa op lange termijn op elkaar worden afgestemd?](#), gepubliceerd door de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

dan het aanbod. Volgens de marktanalyse biomassa-reststromen van de OVAM⁴⁵ in 2024 zal de vraag naar biobrandstoffen vanuit het wegvervoer, de luchtvaartsector en de scheepvaart – onder andere onder impuls van Europese wetgeving – in de komende jaren sterk toenemen. In de *roadmap* van 2020 werd aanbevolen om diepgaand onderzoek te doen naar de beschikbaarheid van duurzame biomassa voor industriële transitie⁴⁶. Dit werd herhaald in zowel de *update* van de studie⁴⁷ als in de ontwerpprogrammanota⁴⁸ – om also een beter inzicht te krijgen in de haalbaarheid van biomassa als grondstof en energiedrager voor een koolstofarme industrie.

Hierop verder bouwend vraagt de Raad om in deze biomassa-studie (als prioritaire actie binnen Klimaatsprong) afdoende rekening te houden met de hoeveelheid van en verhouding tussen vraag en aanbod van de verschillende toepassingen van biomassa voor industrieel gebruik in Vlaanderen

- [36] **Bijkomende prioritaire actie over logistieke ketens.** De ontwerp programmanota verwijst naar logistieke ketens die nodig zijn om biomassa te transporteren.⁴⁹ De contextanalyse en *roadmap*-studie stellen voor om een *roadmap* te ontwikkelen voor deze logistieke ketens van de toekomst, ten einde maximale inzet van kunststofrecyclage en voldoende biomassa te garanderen⁵⁰.

De Raad vraagt dit op te nemen als bijkomende actie voor de periode 2026-2030.

- [37] **Neem biodiversiteit en habitats mee in beschouwing.** In zijn advies over het 'Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025' verwees de Minaraad reeds naar de 'vergeten uitdaging' betreffende het verband tussen biomassa en de zorg voor biodiversiteit.⁵¹ De Raad benadrukte het belang van het uittekenen van een lange-termijn-pad voor het zo beperkt en zo hoogwaardig mogelijk inzetten van duurzame biomassa. De inzet van biomassa moet gebeuren binnen een duurzaamheidskader, waarbij concurrentie met voedselproductie en biodiversiteit vermeden wordt. Monitoring en transparantie over herkomst en verwerking van biomassa is hierin essentieel.

⁴⁵ Zie OVAM, [Marktanalyse biomassa-reststromen](#), een studie die inzicht biedt in de beschikbaarheid, verwerking en valorisatie van biomassa-reststromen in Vlaanderen.

⁴⁶ VLAIO (2020), Contextanalyse en *roadmap*-studie: Naar een koolstofcirculaire en CO2-arme Vlaamse industrie. [Naar een koolstofcirculaire en CO2-arme Vlaamse industrie](#). https://emis.vito.be/sites/emis/files/articles/91/2020/vlaio_deloitte_roadmapstudie_v101120.pdf p. 12

⁴⁷ VLAIO (2025), Eindrapport – *Update* contextanalyse en *roadmap*-studie, p. 67, 106

⁴⁸ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 23

⁴⁹ VLAAMSE REGERING (2025), Ontwerpprogrammanota 2026-2030, p. 24

⁵⁰ "De *update* van de *roadmap*-studie stelde ook dat de logistieke ketens voor kunststofrecyclage en biomassa moeten worden geoptimaliseerd. Een studie zou moeten vaststellen hoe deze logistieke ketens het beste kunnen worden ingericht om de industrie van voldoende grondstoffen te voorzien. Het ontwikkelen van een *roadmap* voor de logistieke ketens van de toekomst is noodzakelijk om maximale inzet van kunststofrecyclage en voldoende biomassa te garanderen. Dit omvat ook ruimtevoorziening voor de benodigde infrastructuur. Hierbij speelt de bestaande afvalverwerkingsinfrastructuur in Vlaanderen een cruciale rol, die kan worden uitgebreid om aan de nieuwe eisen te voldoen." VLAIO (2025), Eindrapport – *Update* contextanalyse en *roadmap*-studie, p. 106

⁵¹ MINARAAD & SALV (2020)015), Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025. <https://www.minaraad.be/themas/materialen/actieplan-voedselverlies-en-biomassa-rest-stromen-openbaar-onderzoek> p. 19-20

De Raad vraagt om rekening te houden met de duurzaamheidscriteria vastgelegd voor het ontginnen van biomassa⁵². De Minaraad vraagt hierbij ook een implementatie van de Habitatrichtlijn (van artikel 2, lid 3), meer bepaald *“dat alle maatregelen die op grond van de richtlijn worden genomen, moeten beogen bepaalde habitats en soorten in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen, en dat hierbij rekening moet worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden”*⁵³.

⁵² In Vlaanderen gelden duurzaamheidscriteria voor biomassa die afhankelijk zijn van het type biomassa (vast, vloeibaar, gasvormig) en het gebruik (energieproductie, materiaaltoepassing, circulaire economie). Voor vaste en gasvormige biomassa zijn de criteria gericht op de herkomst, verwerking en impact op ecosystemen. Zo moet het bosbeheer voldoen aan het Besluit van de Vlaamse Regering van 27 juni 2003, en wordt het cascadeprincipe toegepast: eerst materiaalgebruik, dan pas energiegebruik. Voor vloeibare biomassa, zoals biobrandstoffen, gelden Europese duurzaamheidscriteria die via vrijwillige certificatieschema's worden gecontroleerd, met aandacht voor indirecte landgebruiksverandering (ILUC) en sociale impact. Daarnaast wordt voor alle types biomassa geëist dat ze bijdragen aan effectieve broeikasgasreductie ten opzichte van fossiele alternatieven, en dat ze geen aanleiding geven tot koolstofschuld of uitputting van houtvoorraden.

⁵³ MINARAAD (2022|030), Advies Vlaamse uitvoering van de Habitatrichtlijn – waarheen met het instandhoudingsbeleid? <https://www.minaraad.be/themas/biodiversiteit/rapportage-habitat-en-vogelrichtlijn-adviesvraag> p. 22-23

Bibliografie

- FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (2024). Bio-economie en klimaattransitie in België: hoe kunnen vraag en aanbod van biomassa op lange termijn op elkaar worden afgestemd?, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu; Brussel; 24 pagina's.
- EUROPESE UNIE (2023). Europese wetgeving inzake biobrandstoffen en duurzame energie. Brussel; Europese Unie; 58 pagina's.
- RAAD VOOR DE LEEFOMGEVING EN INFRASTRUCTUUR (2025). *Advies industriële elektrificatie en biomassa in Vlaanderen*. Brussel; Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur; 45 pagina's.
- MINARAAD (2020), Perspectieven voor koolstofafvang, -opslag en -gebruik in Vlaanderen. Brussel; Minaraad; 71 pagina's.
- MINARAAD & SALV (2020), Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025. Brussel; Minaraad en SALV; 40 pagina's.
- MINARAAD (2021), Briefadvies Het beginsel "geen ernstige afbreuk doen aan" en het Vlaams relanceplan. Brussel; Minaraad; 4 pagina's.
- MINARAAD (2021). Advies voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025. Brussel; Minaraad; 38 pagina's.
- MINARAAD (2022), Advies Vlaamse uitvoering van de Habitatrictlijn – waarheen met het instandhoudingsbeleid?. Brussel; Minaraad; 34 pagina's.
- MINARAAD (2023). *Programmanota 'klimaat sprong' 2022-2025*. Brussel; Minaraad; 19 pagina's.
- MINARAAD (2023), Vervoersnetwerken koolstofdioxide via pijpleidingen in het Vlaamse Gewest. Brussel; Minaraad; 19 pagina's.
- MINARAAD (2025), Maatregelen voor het definitieve Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. Brussel; Minaraad; 71 pagina's.
- MINARAAD & SERV (2025), Gezamenlijk briefadvies over de investerings- en databeheerplannen 2026-2035 van Fluvius. Brussel; Minaraad en SERV; 14 pagina's.
- OVAM (2024). Marktanalyse biomassa reststromen in Vlaanderen. Mechelen; OVAM; 67 pagina's.
- VEKA en VLAIO (2024). *Energiestudie 2050+*. Brussel; VEKA en VLAIO; 52 pagina's.
- VITO *ENERGYVILLE* et al. (2025), *PATHS2050* Coalition Belgian Energy System Pathways 2025. VITO; 15 pagina's.
- VLAAMSE REGERING (2021), *Conceptnota: visie op CCUS: koolstof afvang, hergebruik en opslag*. Brussel; Vlaamse Regering; 18 pagina's.
- VLAAMSE OVERHEID (2025). *Studie bio-economie en klimaattransitie*. Brussel; Vlaamse Overheid; 90 pagina's.
- VLAAMSE REGERING (2025). *Ontwerpprogrammanota Klimaat sprong 2026-2030*. Brussel; Vlaamse Regering; 120 pagina's.
- VLAAMSE REGERING (2024). Vlaams Regeerakkoord 2024-2029. Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen; Vlaamse Regering; 236 pagina's.
- VLAIO (2025). Eindrapport – update contextanalyse en roadmapstudie. Brussel; VLAIO; 106 pagina's.

////////////////////////////////////

KLIMAATSPRONG VOOR DE INDUSTRIE

PROGRAMMANOTA 2026-2030

SEPTEMBER 2025

////////////////////////////////////

VARIOVlaamse Adviesraad voor
Innoveren & Ondernemen**Vlaanderen**
is ambitieus

De Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen (VARIO) adviseert de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement over het wetenschaps-, technologie-, innovatie-, industrie-, en ondernemerschapsbeleid. De raad doet dit zowel op eigen initiatief als op vraag. VARIO werd bij besluit opgericht door de Vlaamse Regering op 14 oktober 2016. VARIO werkt onafhankelijk van de Vlaamse Regering en de partijen in het werkveld. De voorzitter en de negen leden van VARIO zetelen in eigen naam:

Lieven Danneels (voorzitter)

Ann Caluwaerts (plaatsvervangend voorzitter)

Veroniek Collewaert

Katrín Geyskens

Stijn Kelchtermans

Jan Vander Stichele

Koen Vanhalst

Vanessa Vankerckhoven

Het secretariaat is gevestigd in Brussel:

Simon Bolivarlaan 17 – bus 345

1000 Brussel

+32 (0)2 553 24 40

vario@vlaanderen.bewww.vario.be

KLIMAATSPRONG VOOR DE INDUSTRIE

PROGRAMMANOTA 2026-2030

SEPTEMBER 2025

COLOFON

Ontwerp: Vlaamse overheid/VARIO
September 2025

Alle publicaties zijn gratis te downloaden via www.vario.be of via <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties>

Coverfoto © www.shutterstock.com

AUTEURSRECHT

Alle auteursrechten voorbehouden. Mits de bronvermelding correct is, mogen deze uitgave of onderdelen van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VARIO. Een correcte bronvermelding bevat in elk geval een duidelijke vermelding van organisatienaam en naam en jaartal van de uitgave.

INHOUD

ManagementSamenvatting	1
Executive summary.....	3
Advies.....	5
1. Vraag om advies	5
2. Historiek en situering Klimaatsprong	5
2.1. Eerste programmanota Klimaatsprong 2023-2025	5
3. Programmanota 2026-2030 Klimaatsprong voor de Industrie	7
4. VARIO-Aanbevelingen	9
Bijlage.....	19

MANAGEMENTSAMENVATTING

Met voorliggend advies bij de programmanota 2026-2030 'Klimaat sprong voor de Industrie' beantwoordt VARIO de vraag van minister-president Matthias Diependaele. De raad doet dit vooral vanuit het oogpunt van innovatie en ondernemerschap. Aanbevelingen 1 tot en met 9 zijn eerder overkoepelend en algemeen, in de aanbevelingen 10 tot en met 12 wordt dieper ingegaan op aanbevelingen of acties uit de programmanota.

- 1) Klimaatsprong voor de Industrie is een noodzakelijk initiatief, en vanwege zijn unieke opzet het goede vehikel om de tweeledige doelstelling rond de klimaattransitie aan te pakken, met name transitie naar koolstofneutraliteit zonder aan competitiviteit in te boeten. Zijn werking mag daarom niet beperkt blijven tot 'overleg/adviesorgaan' en zijn aanbevelingen kunnen niet vrijblijvend zijn.
- 2) Hoewel de Update-roadmapstudie (Deloitte en VUB-IES, juni 2025) een heldere analyse maakt van de huidige economische context, komt de 'sense of urgency' te weinig tot uiting in de programmanota en de voorgestelde aanbevelingen/acties. De link met het noodzakelijke industriebeleid ontbreekt. Nochtans zijn meer ingrijpende en doortastende acties nodig, en aan een veel hoger tempo dan de voorgestelde aanpak. In functie van snelle actie is het in eerste instantie nodig om te weten waar vandaag de grootste struikelblokken zitten, daarin te prioriteren en, indien nodig, bewarende maatregelen te treffen.
- 3) Een cruciaal (knel)punt in de huidige economische context zijn de hoge energieprijzen, en onzekerheid in de energievoorziening. Energie moet daarom een volwaardige plaats krijgen in Klimaatsprong voor de Industrie. VARIO beveelt aan dat de werkgroep Energie nu zo snel mogelijk aan de slag gaat en de broodnodige acties identificeert. De doortastende (bewarende) maatregelen op korte termijn, waarvan boven sprake, zouden zich o.m. moeten richten op het energieknelpunt. Dit gebeurt best in nauwe samenspraak met organisaties die de nodige expertise in huis hebben, zoals Flux50, Energyville, energiebedrijven...
- 4) Klimaatsprong voor de Industrie kan ook budgettair niet vrijblijvend zijn. Koken kost immers geld. Een structurele budgettaire aanpak is nodig, waarbij de heel diverse aard en grootteorde van de nodige financiële middelen moet meegenomen worden, en niet 'alle heil' mag verwacht worden van innovatiemiddelen.

Zoals de programmanota zelf aangeeft, vraagt de uitwerking van dergelijke acties vaak politieke beslissingen. De vraag stelt zich dan ook hoe de Vlaamse Regering daarmee wenst om te gaan in deze tijden van schaarse middelen. VARIO herhaalt dat de tijd dringt en vraagt daarom politieke moed.

- 5) De versnippering van de bevoegdheden over de regio's en het federale niveau maakt ook de Klimaattransitie er niet gemakkelijker op. (Complementaire) samenwerking en afstemming tussen de beleidsniveaus is meer dan ooit noodzakelijk. De gespiegelde regeringen op Vlaams en federaal niveau bieden hier nu een kans om dit aan te pakken. De versnipperde bevoegdheden over beleidsniveaus mag echter geen excuus zijn om op Vlaams niveau te talmen: Vlaanderen moet onverwijld aan de slag met wat onder zijn bevoegdheid valt.
- 6) De programmanota zet duidelijk een stap in de goede richting naar transversaliteit, maar het mag niet bij woorden blijven. Echte transversale werking moet verder gaan dan louter afstemmen in beleidsdocumenten: het gaat over effectieve integratie van doelstellingen en initiatieven, en effectief samenwerken over de beleidsdomeinen heen. Deze transversale aanpak moet ook in de praktijk aanwijsbaar zijn en worden gemonitord en eventueel

- 7) In die zin kan ook een (virtueel) gemengd/gepooold team vanuit de verschillende betrokken beleidsdomeinen (VLAIO-VEKA) overwogen worden om het coördinerend orgaan nog te versterken. Hierin brengen de teamleden hun specifieke expertise, netwerken en connecties vanuit hun beleidsdomein in, terwijl de connectie met het eigen werkveld behouden blijft en evoluties in het domein op de voet kunnen gevolgd worden.
- 8) Het evaluatiekader moet verder uitgewerkt worden waarbij vooral werk wordt gemaakt van goede KPI's. Daarbij moet ook rekening worden gehouden met de competitiviteit van de betrokken sectoren en niet enkel het klimaataspect.
- 9) Talent is inderdaad een groot aandachtspunt. Talent is broodnodig, maar breder dan voor klimaattransitie.
- 10) VARIO verwelkomt de groeiende aandacht voor valorisatie bij de Moonshot. De voorstellen uit de programmanota voor vertaling naar hogere TRL's zijn stappen in de goede richting. De raad pleit evenwel voor een meer gedurfde aanpak en raadt aan inspiratie te zoeken bij buitenlandse initiatieven zoals ARPA-E (VS), ARIA (UK) of SPRIN-D (Duitsland).
- 11) Contracts for Difference (cfD) zijn een goed transitie-instrument om duurzame investeringsprojecten te versnellen, maar vragen voortdurende monitoring op mogelijke marktverstoring. Een sunset clause, waarbij op voorhand al wordt ingecalculeerd wanneer dit wordt stopgezet, zou dit risico kunnen ondervangen.
- 12) Voor actieve ondersteuning van Vlaamse bedrijven en onderzoeksinstituten voor deelname aan EU-onderzoeksprogramma's en EU-steunmechanismen verwijst VARIO naar zijn advies 31 'Optimaal wegen en inspelen op het onderzoeks-, innovatie- en industriebeleid van de EU' (september 2023).

EXECUTIVE SUMMARY

With this advisory report on the Programme note 2026–2030 ‘Climate Leap for Industry’, VARIO responds to the request made by Minister-President Matthias Diependaele. The council does so from the perspective of innovation and entrepreneurship. The recommendations 1 through 9 are more overarching and general in nature, while recommendations 10 through 12 delve deeper into specific recommendations or actions from the programme note.

- 1) Climate Leap for Industry is a necessary initiative and, due to its unique design, the right vehicle to tackle the dual objective of the climate transition: achieving carbon neutrality without compromising competitiveness. Its function can therefore not be limited to a 'consultative/advisory body', and its recommendations cannot be non-binding.
- 2) Although the updated roadmap study (Deloitte and VUB-IES, June 2025) provides a clear analysis of the current economic context, the programme note and the actions proposed in it, lack a sufficient sense of urgency. The necessary link with industrial policy is missing. Therefore, more far-reaching and decisive actions are needed – and at a much faster pace than currently proposed. To enable swift action, it is essential to first identify today's biggest bottlenecks, prioritise among them, and take safeguarding measures if necessary.
- 3) A crucial (problematic) point in the current economic context is the high energy prices and the uncertainty of energy supply. Energy must therefore be given a full and proper place within Climate Leap for Industry. VARIO recommends that the Energy working group gets started as soon as possible and identifies the urgently needed actions. The decisive (safeguarding) short-term measures mentioned earlier should focus, among other things, on this energy issue. This is best done in close collaboration with organisations that possess the necessary expertise, such as Flux50, Energyville, energy companies, etc.
- 4) Climate Leap for Industry cannot be financially non-committal either. Nothing comes for free. A structural financial approach is required – one that takes into account the diverse nature and magnitude of the necessary funding and does not rely solely on innovation budgets. As the programme note itself points out, implementing such actions often requires political decisions. The question is therefore how the Flemish Government intends to deal with this in times of scarce resources. VARIO reiterates that time is of the essence and calls for political courage.
- 5) The fragmentation of competences across regions and the federal level makes the climate transition even more difficult. (Complementary) cooperation and coordination between policy levels is more essential than ever. The mirrored governments at the Flemish and federal levels now offer an opportunity to address this. However, fragmented competences must not become an excuse for delays at the Flemish level: Flanders must act immediately on what falls within its remit.
- 6) The programme note clearly takes a step in the right direction towards transversality, but this must not remain mere rhetoric. True transversal cooperation must go beyond policy document alignment: it requires effective integration of objectives and initiatives, and genuine cross-domain collaboration. This transversal approach should be visible in practice and be monitored and adjusted where needed. Furthermore, cooperation must not rely solely on individuals, but should be formalised.
- 7) In that context, a (virtual) mixed/pool team composed of staff from the various relevant policy domains (e.g. VLAIO-VEKA) could be considered to further strengthen the coordinating body. In such a team, members contribute their specific expertise, networks and connections from their policy domain, while maintaining close links with developments in their own field.

- 8) The evaluation framework should be further developed, particularly with regard to the formulation of appropriate KPIs. These should also take into account the competitiveness of the sectors involved, and not focus solely on the climate aspect.
- 9) Talent is indeed a key concern. Talent is essential, not just for the climate transition.
- 10) VARIO welcomes the growing focus on valorisation within the Moonshot initiative. The proposals in the programme note for translating research to higher TRL levels are steps in the right direction, but the council advocates a bolder approach and recommends drawing inspiration from international initiatives such as ARPA-E (USA), ARIA (UK), or SPRIN-D (Germany).
- 11) Contracts for Difference (CfDs) are a useful transition instrument for accelerating sustainable investment projects, but require ongoing monitoring to prevent potential market distortions. A sunset clause, which pre-defines when the measure will be terminated, could mitigate this risk.
- 12) For the active support of Flemish companies and research institutions in participating in EU research programmes and EU funding mechanisms, VARIO refers to its Advisory Report 31 'Optimal leverage and response to EU research, innovation and industrial policy' (September 2023).

ADVIES

1. VRAAG OM ADVIES

Op 24 juli 2025 ontving VARIO van Vlaams minister voor Innovatie Matthias Diependaele een vraag om advies bij de ontwerpprogrammanota 2026-2030 'Klimaat sprong voor de Industrie: Transitieprogramma voor een koolstofarme en competitieve energie-intensieve industrie tegen 2050'. Deze ontwerpnota werd door de Vlaamse Regering principieel goedgekeurd op 18 juli.

De minister vraagt specifiek om:

- De visie van VARIO op de voorgestelde doelstellingen, prioriteiten en acties;
- Eventuele aanbevelingen voor de verdere uitwerking en implementatie;
- Aandachtspunten m.b.t. de haalbaarheid, effectiviteit en samenhang met andere beleidsinitiatieven.

Het advies wordt verwacht tegen 15 september.

2. HISTORIEK EN SITUERING KLIMAATSPRONG

Het voornemen van de Vlaamse industriële klimaattransitie kadert in de ambitie van opeenvolgende internationale, Europese en Vlaamse akkoorden en plannen om een lange termijnantwoord te bieden op de wereldwijde klimaatuitdaging

Uit VEKP “De industrie speelt een belangrijke rol in de energie- en klimaattransitie. Voor de volledige omslag naar een CO₂-arme industrie zal de komende decennia een grote industriële transitie moeten plaatsvinden, niet alleen in Vlaanderen, maar wereldwijd. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat de beoogde omslag het concurrentievermogen van de Vlaamse energie-intensieve industrie niet aantast, aangezien dit zou leiden tot een verschuiving van de productiecapaciteit naar andere regio's in de wereld, waar de energie- en klimaattransitie minder prioritair is. Er is dus nood aan een ambitieuze, doorgedreven en breed gedragen inspanning om een fundamentele oplossing voor deze klimaat- en energie-uitdaging te kunnen realiseren. Het is duidelijk dat – vanwege haar grote impact – de basisindustrie een belangrijke rol zal spelen in het realiseren ervan, telkens in samenwerking met de onderzoekswereld en de overheid. Nieuwe technologieën, producten, grondstoffen en productieprocessen zullen immers nodig zijn.”

Om tegen 2050 voor een duurzame omslag te zorgen, moeten bestaande industrieën worden omgebouwd en nieuwe industrieën worden gecreëerd. In Vlaanderen werden daartoe belangrijke stappen gezet specifiek gericht op de Vlaamse industrie, zoals het Moonshot-initiatief 'Vlaamse industrie koolstof circulair en CO₂-arm tegen 2050' en het Vlaamse industriële klimaattransitieprogramma, (de zgn. Klimaatsprong).

2.1. Eerste programmanota Klimaatsprong 2023-2025

Op 16 juni 2023 keurde de Vlaamse Regering een eerste programmanota goed ter bevordering van de Vlaamse industriële energie- en klimaattransitie, met als werktitel 'Klimaat sprong'. Hiermee is een beleidskader opgezet dat de industriële transitie faciliteert voor drie ETS-sectoren actief in Vlaanderen namelijk de chemiesector, de raffinaderijen en de staalindustrie, met als doelstelling een koolstofarme maar tegelijk competitieve Vlaamse industrie tegen 2050.

Dit alles is vastgelegd in een vijfjaarlijkse programmanota die de lange- en middellangetermijnvisie en -doelstellingen voor het klimaattransitieprogramma bevat, en de

Deze eerste Klimaatsprong had betrekking op de periode 2023-2025 (doorliep dus geen volledige vijfjaarlijkse periode) en was gebaseerd op vijf werkpunten:

- De programmanota omvatte:

- VARIO bracht een advies uit bij deze eerste programmanota (advies 29, maart 2023) en bij de wijziging van het W&I-decreet: beleidskader voor het Vlaamse industriële klimaattransitieprogramma (advies 19, september 2021). Daarnaast was Klimaat sprong één van de cases in het advies 'Transformatiegericht Innovatiebeleid: een bestuurskader voor de Vlaamse Overheid' (advies 35, april 2024).

3. PROGRAMMANOTA 2026-2030 KLIMAATSPRONG VOOR DE INDUSTRIE

Conform de voorschriften bouwt de huidige programmanota 2026-2030 voort op de inzichten uit de evaluatie van de eerste programmaperiode en de update van de roadmap-studie en contextanalyse, (opnieuw) uitgevoerd door het consortium Deloitte en VUB-IES.

De nieuwe programmanota kreeg de werktitel 'Klimaat sprong voor de Industrie' mee om zichtbaar te maken dat dit transitieprogramma zich inzet voor de Vlaamse basisindustrie. De nota bevat een aantal elementen ter verbetering van de opgezette werking en houdt via de update van de contextanalyse rekening met de huidige (geopolitieke) context en de gevolgen daarvan op de Vlaamse industrie.

Het permanent overlegorgaan wenst opnieuw te duiden naar wie Klimaatsprong voor de Industrie zich richt, namelijk de basisindustrie en meer bepaald de sectoren staal, chemie en de raffinaderijen die onder het Emissions Trading System (ETS) vallen. “Op die manier scheppen we de juiste verwachtingen bij onze stakeholders en kan gericht toegewerkt worden naar resultaten.”

De langetermijndoelstellingen die in de eerste programmanota 2023-2025 werden opgenomen, blijven ongewijzigd voor de tweede programmanota 2026-2030, nl.:

1. Zet een stabiel, haalbaar, coherent, effectief en kostenefficiënt beleid uit;
2. Voorzie een rollend programma voor de verdere uitvoering van het industrieel transitieprogramma;
3. Financier de transitie;
4. Bouw basisinfrastructuur uit die toekomstbestendig en niet-discriminatoir is;
5. Lanceer een industrieel steunprogramma voor innovatie en implementatie;
6. Werk aan een consistent en realistisch wetgevend kader.

Er zijn vijf (nieuwe) operationele kortetermiindoelstellingen:

1. Het versterken van het industrieel transitieprogramma als coördinerend strategisch en tactisch actieprogramma;
2. Het omzetten van de (collectieve) infrastructuurbehoeften in een werkbaar plan voor de toekomst;
3. Het blijven garanderen van competitieve en voldoende energie;
4. Het opbouwen van de economie rond alternatieve grondstoffen, brandstoffen en circulariteit, afgestemd op de industriële transitie;
5. Het versnellen van de klimaatinnovatie in en voor de Vlaamse basisindustrie.

Doelstellingen 1 en 2 zijn gewijzigd t.o.v. de vorige programmanota; de oorspronkelijke eerste doelstelling rond het opzetten van een beleidskader en overlegstructuur is namelijk gerealiseerd; de huidige tweede doelstelling bouwt voort op, en concretiseert, de kortetermijndoelstelling uit de eerste programmanota. De andere drie doelstellingen blijven ongewijzigd ten opzichte van de eerste programmanota.

De programmanota geeft in de hoofdstukken 1 en 2 respectievelijk de historiek en situering van de Klimaatsprong, en het proces van totstandkoming van de voorliggende programmanota weer. In hoofdstuk 3 worden de realisaties van de kortetermijndoelstellingen uit de eerste programmanota en de evaluatie ervan besproken: veel van de ambities en verwachtingen in de eerste programmanota, en de verwachte evoluties op technologisch vlak zijn waargemaakt. De eerste van die doelstellingen, nl. het opzetten van een governance structuur, is gerealiseerd – op het instellen van een evaluatiekader na. Een aantal van de beleidsaanbevelingen zijn ook uitgevoerd, zoals de pilootoproep volgens het principe van ‘Contracts for Difference’ (CfD). Voor andere is dit niet het geval. In hoofdstuk 4 komt de governance aan bod. Een uitgebreid

hoofdstuk 5 vat de nieuwe analyse van de huidige situatie en ontwikkelingen in de betrokken industriële sectoren samen.

In hoofdstuk 6 van de programmanota worden een 50-tal beleidsaanbevelingen omschreven. Die zijn gebaseerd op de inzichten uit de data-analyse en interacties met stakeholders, zoals interviews en overlegmomenten met het permanent overlegorgaan en de klankbordgroep gedurende de achtergrondstudie. Daarnaast zijn het actieplan voor de Vlaamse industrie en de beleidsnota's van de Vlaamse Regering, vorige evaluatiemomenten van Klimaatsprong, en aanbevelingen uit de vorige roadmap en andere studies hierin meegenomen. De beleidsaanbevelingen zijn ingedeeld in vier dimensies: 1) beleidsaansturing en regelgeving, 2) financiering van de transitie, 3) infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie, en 4) innovatie en talent. Telkens wordt ook de mogelijke rol voor Klimaatsprong voor de Industrie weergegeven. Het hoofdstuk wordt afgerond met een samenvattende visuele voorstelling van de beleidsvoorstellen, met nadruk op die beleidsvoorstellen die volgens de stakeholders in Klimaatsprong voor de Industrie prioritair in de beleidsperiode 2026-2030 aangepakt moeten worden, in lijn met de opdrachten die al werden toegewezen aan Klimaatsprong voor de Industrie als onderdeel van het Vlaams Regeerakkoord. Voor sommige aanbevelingen zijn er reeds trajecten geïnitieerd door de bevoegde instanties. Voor andere aanbevelingen valt (cf. de programmanota) de uitvoering buiten het mandaat van Klimaatsprong voor de Industrie.

Deze beleidsaanbevelingen en de uitwerking van de opdrachten uit het Regeerakkoord in de update van de roadmapstudie vormen de basis voor de prioriteiten voor de komende programmaperiode 2026-2030. Deze worden in hoofdstuk 7 besproken. Een reeks acties worden geselecteerd om tijdens de volgende periode te behandelen, omdat ze als prioritair worden beschouwd, dringend zijn voor de competitiviteit van de industrie, of nog niet opgenomen waren in een ander actieplan, zoals bijvoorbeeld het Vlaams industrieplan. De acties zullen via de werk- of projectgroepen van het transitieprogramma uitgewerkt worden; voor 2026 werden ook reeds een aantal prioritaire acties vastgeklikt.

Op advies van het permanent overlegorgaan zal het transitieprogramma in de volgende programmaperiode 2026-2030 aan de slag gaan met onderstaande acties:

Op vlak van beleidsaansturing en regelgeving:

- Monitoren van de voortgang van de industriële transitie.
- Proactief identificeren van de Vlaamse industriële belangen in EU-initiatieven.
- Bestuderen van marktstimulatie van low-carbonproducten onder meer door middel van criteria in publieke aanbestedingen.
- Verkennen van een organisatorische clusteraanpak voor de opvolging en coördinatie van bedrijfsoverstijgende projecten.
- Een studie uitvoeren naar het technisch-economisch potentieel van de grootschalige inzet van (duurzame) biomassa in Vlaanderen
- Opvolgen/bijsturen van beleidsmaatregelen om circulaire productieprocessen te ondersteunen.

Op vlak van financiering van de transitie:

- Ontwikkelen van een mechanisme voor het vermijden (spreiden) van een 'first movers' malus bij infrastructuurinvesteringen.
- Evalueren/bijsturen van het 'Contracts for difference' instrument met het oog op eventuele opschaling.
- Onderzoeken van de mogelijkheden voor publiek-private samenwerking voor de financiering van klimaat, energie- en decarbonisatieprojecten.

Op vlak van infrastructuur en beschikbaarheid van betaalbare energie:

- Voortzetten van het werk rond het proactief voorzien van voldoende ruimte voor leidingentracés.
- Uitwerken van een instrument voor de projectie van energievraag, -aanbod en infrastructuur.
- Organiseren van een participatief traject om de infrastructuurbehoeften te bepalen (systeemaanpak).
- Opmaken van een roadmap voor de logistieke keten van de toekomst.
- Bijdragen aan de discussies rond betaalbare en beschikbare energie (vanuit de Vlaamse bevoegdheden).

Op vlak van innovatie:

- Uitwerken van adviezen voor het versnellen (bijsturen) van het Moonshotprogramma met het oog op valorisatie.
- Uitwerken van een programma om de Valley of Death voor innovatie te overbruggen.
- Ondersteunen van de participatie in EU-onderzoeksprogramma's en EU-steunmechanismen.
- Ondersteunen van onderzoeksinstituten en bedrijven in het opschalen van innovatie.

4. VARIO-AANBEVELINGEN

VARIO heeft de nieuwe programmanota met veel interesse doorgenomen en formuleert op basis daarvan zijn antwoorden op de vragen van de minister:

- De visie van VARIO op de voorgestelde doelstellingen, prioriteiten en acties;
- Eventuele aanbevelingen voor de verdere uitwerking en implementatie;
- Aandachtspunten m.b.t. de haalbaarheid, effectiviteit en samenhang met andere beleidsinitiatieven.

VARIO doet dit vanuit de bril en focus op innovatie en ondernemerschap. De aanbevelingen 1 tot en met 9 zijn eerder overkoepelende, algemene aanbevelingen; de aanbevelingen 10 tot en met 12 zijn meer specifieke aanbevelingen bij acties, aanbevelingen, prioriteiten uit de programmanota.

De raad heeft deze nieuwe programmanota ook afgetoetst aan zijn advies 29 van maart 2023 m.b.t. de vorige programmanota en de realisaties daarvan bekeken.

Aanbeveling 1: Klimaatsprong voor de Industrie is een noodzakelijk initiatief, en vanwege zijn unieke opzet het goede vehikel om de tweeledige doelstelling rond de klimaattransitie aan te pakken, met name transitie naar koolstofneutraliteit, zonder aan competitiviteit in te boeten. Zijn werking mag echter niet vrijblijvend zijn.

Het staat buiten kijf dat Klimaatsprong voor de Industrie een noodzakelijk initiatief is. De structurele strategische lange termijn samenwerking tussen de relevante actoren in het veld - de energie-intensieve industriële sectoren - en de overheid, die met de Klimaatsprong werd opgezet, vindt VARIO heel positief.

Het is bovendien redelijk uniek dat de overheid in deze samenwerking niet enkel vertegenwoordigd is door de betrokken administraties, maar ook door de kabinetten van de bevoegde ministers. Dit maakt dat aanbevelingen/initiatieven die voortvloeien uit de Klimaat Sprong een betere kans hebben om door de Vlaamse Regering effectief te worden

opgepikt/uitgevoerd. Niettegenstaande het beslissingsproces vandaag soms wat moeizamer verloopt, laat de governance wel toe om snel te schakelen.

Positief is ook dat bij Klimaatsprong verschillende bepalende thema's zoals energie, innovatie, infrastructuur en regelgeving betrokken zijn en in hun samenhang worden bekeken, en waarin innovatie is ingebed in het grotere geheel. Dit zorgt voor een holistisch beeld van wat er nodig is, en waarin de impact van de verschillende thema's op elkaar en op de haalbaarheid van de doelstellingen is meegenomen.

Klimaat sprong is vanwege zijn opzet daarom het goede vehikel om de tweeledige doelstelling rond de klimaattransitie aan te pakken. Het biedt een goede aanzet voor het strategische kader waarop de Vlaamse Regering haar acties kan en moet enten. Zijn werking mag echter niet vrijblijvend zijn.

Aanbeveling 2: De ‘sense of urgency’ komt te weinig tot uiting in de programmanota en vereist ingrijpendere acties en aan een veel hoger tempo dan de voorgestelde aanpak. In functie van snelle actie is het in eerste instantie nodig om te weten waar vandaag de grootste struikelblokken zitten, daarin te prioriteren en, indien nodig, bewarende maatregelen te treffen.

Tussen de vorige en de huidige programmanota - slechts 2 jaar - is er op het wereldtoneel heel veel veranderd. De Vlaamse energie-intensieve sectoren staan sterk onder competitieve druk en hebben het steeds moeilijker zich te handhaven vanwege concurrentie met het Midden-Oosten en Azië, en de Amerikaanse markt die zich sluit. Volgens cijfers van de NBB is de bezettingsgraad van de productiecapaciteit van bv. de chemische en farmaceutische industrie in België sinds 2023 onder de 75% gezakt. Vooral de kost van energie, van grondstoffen, maar ook regelgeving, spelen meer en meer in ons nadeel. De prijzen van de grondstoffen (zoals polypropyleen) in Europa zijn soms hoger dan de afgewerkte producten die vanuit Azië aan onze deur geleverd worden.

De lijst van grote, cruciale, projecten, zoals Kairos@C, Antwerp@C, DRI van Arcelor Mittal die ondanks de aanzienlijke Europese subsidies en aanvullende Vlaamse steun toch on hold zijn gezet, wijst ook op een belangrijk knelpunt: een goede businesscase voor groene transitie is in Europa moeilijk geworden mede door de hoge energieprijzen en concurrentiedruk. Hoewel België/Vlaanderen zich voorlopig nog goed weet te handhaven ten opzichte van andere Europese landen en buurlanden (cf. de achtergrondstudie, pag. 17), vooral door het vermijden van sluitingen van productiecapaciteit, staan ook hier de knipperlichten op rood.

Zoals de programmanota zelf aangeeft (pag. 15-16) is het vooral deze afname in productievolumes die de recente dalende emissies in de industrie in Vlaanderen verklaart. Daar kan niemand gelukkig mee zijn. Vlaamse bedrijven behoren tot de wereldtop inzake lage emissies per productie-eenheid. Een mogelijke verschuiving van de productiecapaciteit naar andere regio's in de wereld - die zich nu al aan het voltrekken is - zou enerzijds het klimaatprobleem verergeren dan oplossen, omdat we dan genoodzaakt zijn deze producten te gaan invoeren uit het buitenland waar meer vervuilende productieprocessen gangbaar zijn. Bovendien maakt het ons ook afhankelijk van het buitenland voor strategisch noodzakelijke basisproducten.

Kortom: het gaat nu veel verder dan enkel het klimaataspect; het gaat over ons industrieel weefsel van de toekomst, dat voor een groot deel de basis legt van onze economische welvaart. En hoewel deze analyse helder wordt gemaakt in de Update roadmapstudie (Deloitte en VUB-IES, juni 2025) komt de ‘sense of urgency’, te weinig tot uiting in de programmanota. De link met het noodzakelijke industriebeleid ontbreekt. Op Europees vlak werd in februari in Antwerpen de Clean Industrial Deal ondertekend. Daarop voortbouwend werd in maart 2025 het European Steel and Metals Action Plan goedgekeurd, en op 8 juli ll. het European Chemical Industry Action

Plan. Op Vlaams niveau is er het Industrieplan voor Vlaanderen van het Vlaams Industrieforum en op het federale niveau het 'Make 2025-2030' plan.

De Klimaatsprong heeft enkel zin met een complementair industrieplan op korte termijn. De programmanota moet in dat opzicht nog meer de link met het industriebeleid leggen. Dit vereist ingrijpendere acties en aan een veel hoger tempo, vindt VARIO. Als we dit nu niet doen lopen we het risico dat er op termijn geen Vlaamse basisindustrie meer resteert die de lange termijn doelstellingen moet halen.

In functie van snelle actie is het in eerste instantie nodig om te weten waar vandaag de grootste struikelblokken zitten. Eens de knelpunten geïdentificeerd, moeten prioriteiten worden gesteld in de korte termijndoelstellingen, -acties en resources. VARIO beveelt aan dat Klimaatsprong hiermee aan de slag gaat en op korte termijn aan de Vlaamse Regering een aantal doortastende (bewarende) maatregelen voorlegt in afwachting van het grotere plan (langetermijn-inbedding).

Aanbeveling 3: Energie is cruciaal en moet een volwaardige plaats krijgen in Klimaatsprong voor de Industrie. Daarom moet de werkgroep energie zo snel mogelijk worden opgestart, die dan in samenspraak met energie -experten en -bedrijven de nodige acties kan uittekenen.

Naast de moeilijke transitie naar een schoner (koolstofvrij/arm) energieverbruik op de langere termijn wordt de basisindustrie bijkomend geconfronteerd met een meer prangend knelpunt: de energievoorziening en -zekerheid die in het gedrang kwam. De bevoorradings- en de kostprijzen van aardgas - nu de goedkopere weg vanuit Rusland is kortgesloten -, onzekerheden m.b.t. de groene transitie zoals rond de erkenning van groene waterstof, zijn een cruciaal element geworden in het competitief houden en zelfs het voortbestaan voor onze basisindustrie. Energievoorziening en -zekerheid zijn ook een belangrijk element in (bovenvermelde) investeringsbeslissingen.

Klimaat sprong voor de Industrie erkent het belang hiervan, cf. de kortetermijndoelstelling 'Het blijven garanderen van competitieve en voldoende energie' en punt 6.1.3.3. 'Inzetten op betaalbare energie', maar mikt hierbij nog steeds teveel op de lange termijn, en op voorbereidende studies zoals Energiestudie 2050+. In afwachting van de Energiestudie 2050+ (die er ondertussen is) werd de werkgroep Energie als enige niet opgestart.

VARIO beveelt aan dat die werkgroep nu zo snel mogelijk aan de slag gaat en de broodnodige acties identificeert. De doortastende (bewarende) maatregelen op korte termijn, waar de raad eerder in dit advies op aandringt, zouden zich o.m. moeten richten op het energieknelpunt. Dit gebeurt best in nauwe samenspraak met organisaties die de nodige expertise in huis hebben, zoals Flux50, Energyville, energiebedrijven. De (bewarende) maatregelen die in kaart worden gebracht, moeten vervolgens zo snel mogelijk aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd voor wat in haar bevoegdheid past. Pas in tweede instantie kan dan aan de langere termijn energietransitie worden gedacht.

Positief is dat, cf. de programmanota, zal worden afgestemd met de initiatieven van de federale overheid, die een Hoge Raad voor Energie(bevoorrading) zal oprichten (en ook nood heeft aan toekomstige modelleringsoefeningen). Er is inderdaad verdere afstemming en samenwerking nodig voor de vertaling van de resultaten naar concrete beleidsacties. Maar ook hier dringt de tijd en mag men niet talmen. Belangrijk hierbij is dat de betrokken instanties, acties in kaart zijn gebracht en dat complementair wordt samengewerkt (zie ook verder in dit advies).

verschillend is, wat samenwerking ook hindert. De programmanota haalt daarom terecht (de nood aan) een gecoördineerd beleid met het federale niveau aan.

Er bestaat echter geen formeel forum/vehikel voor afstemming en samenwerking op dit vlak tussen de regio's en de federale overheid. Dit heeft tot gevolg dat besluitvorming trager gaat en dat de beide niveaus soms zaken dupliceren of elkaar zelfs soms tegenwerken (bv. m.b.t. waterstof).

In de huidige complexe economische en geopolitieke context is afstemmingen en goede samenwerking binnen België echter cruciaal om tot snelle en efficiënte actie te komen. De verschillende politieke niveaus moeten constructief samenwerken waarbij moet gekeken worden naar hoe de initiatieven/mogelijkheden van die niveaus complementair zijn en elkaar versterken in plaats van elkaar tegenwerken. Verder denkt VARIO in dit opzicht ook naar het concurrentieplan 'Make 2025-2030' dat door de federale regering werd gelanceerd, als strategisch plan om de Belgische industrie te versterken. Het plan voorziet in een nauwe samenwerking tussen het federale en het regionale niveau. Laat ons daar met een positieve mindset gebruik van maken. De gespiegelde regeringen op Vlaams en federaal niveau bieden hier een kans om dit aan te pakken. VARIO verwijst hier naar de evolutie omtrent defensie-overleg waar stappen worden gezet. Klimaat sprong kan daarom meer aandacht besteden aan de mogelijkheden voor samenwerken/afstemmen met de diverse beleidsniveaus.

Dit mag echter geen reden zijn om te talmen: Vlaanderen moet onverwijld aan de slag met wat onder zijn bevoegdheid valt.

Aanbeveling 6: De programmanota zet een stap in de goede richting naar transversaal werken, maar het mag niet bij woorden en louter afstemming in beleidsdocumenten blijven: het moet gaan over effectieve integratie van doelstellingen en initiatieven en mensen. Deze transversale aanpak moet ook in de praktijk aanwijsbaar zijn en worden gemonitord en eventueel bijgestuurd. De samenwerking mag niet op individuen berusten maar zou moeten geformaliseerd worden.

In het VARIO-advies 29 bij de eerste Klimaatsprong werd opgemerkt dat de inbedding van de Klimaatsprong en de Moonshot in het grotere geheel (bv. VEKP – Vlaams Energie en KlimaatPlan) onvoldoende was uitgewerkt. VARIO raadde aan hier werk van te maken en herhaalde daartoe ook zijn aanbeveling uit zijn advies 19 dat het in de toekomst aangewezen is om eerst het breder overkoepelend beleidskader op te zetten en pas daarna te zorgen voor de invulling ervan. Verder werd aangeraden ook de complementariteit met andere beleidsdocumenten/initiatieven te bewaken.

De voorbije periode werd daar duidelijk aan gewerkt. Er werd gezorgd voor afstemming tussen de governancestructuren (permanent overlegorgaan, werkgroepen, klankbordgroep) van Klimaat Sprong voor de Industrie. Daarnaast is er ook gezorgd voor afstemming tussen beleidsdocumenten (Regeerakkoord, beleidsnota's, het Geïntegreerd Actieplan voor de Vlaamse industrie', Vlaanderen Circulair, waterstofstrategie/waterstofdecreet,...).

VARIO ziet in dit alles een goede stap vooruit richting systeemdenken en transversale werking binnen de Vlaamse overheid. De afstemming zorgt in principe niet alleen voor een betere samenhang en 'efficiëntie', maar laat toe meer gewicht in de schaal te leggen. De raad wijst er wel op dat het niet bij woorden mag blijven. Echte transversale werking verder moet gaan dan louter afstemmen in beleidsdocumenten: het gaat over effectieve integratie van doelstellingen en initiatieven, en effectief samenwerken over de beleidsdomeinen heen. Deze transversale

aanpak moet ook in de praktijk aanwijsbaar zijn en worden gemonitord en eventueel bijgestuurd.

Deze samenwerking is best ook niet enkel op individuen gestoeld, maar zou moeten geformaliseerd worden. Bovendien mag het aligneren van (de resultaten van) verschillende relevante onderzoeksopdrachten/studies/initiatieven niet de zaak zijn van de betrokken onderzoekers en niet berusten op toevalligheden. Het is de taak van de governance structuren om hier aandacht voor te hebben en desgewenst rekening te houden met de uitkomsten in andere fora of documenten. Dit geldt ook voor de aangekondigde projecten binnen de klimaatsprong waarvoor VLAIO de coördinatie krijgt.

VARIO herhaalt ook zijn eerdere aanbeveling om ook binnen het industrieel transitieprogramma op zoek te gaan naar synergiën met en spill-overs voor de meer stroomafwaartse sectoren zoals bv. actoren uit de voeding, logistiek, mobiliteit, transport, bouw... en bebouwde omgeving.

Aanbeveling 7: Overweeg een gemengd/ gepoold team vanuit de verschillende betrokken beleidsdomeinen om het coördinerend orgaan te versterken

Om te voldoen aan de vraag van de stakeholders om de rol van VLAIO als coördinator van het actieprogramma nog te versterken, en te vermijden dat er parallelle circuits ontstaan, is er binnen VLAIO een strategisch team 'Klimaat en Industrie' opgezet onder leiding van de administrateur- generaal. Dit team ondersteunt de werking van het programma via:

- een secretariaat en praktische ondersteuning van de werking
- de inzet van experts als trekkers van de vaste werkgroepen
- communicatie over het programma

VARIO beaamt dat een versterking van het team niet overbodig was. Zeker nu uit de programmanota blijkt dat de coördinerende rol van VLAIO steeds belangrijker en steeds omvangrijker wordt.

Naast transversaliteit in de beleidsdocumenten en initiatieven, is er ook nood aan transversaliteit in de governance. Het goed functioneren van de Klimaatsprong voor de Industrie vereist een grote inzet van, en verschillende, competenties binnen het team. Om alle noodzakelijke competenties in huis te hebben, parallele circuits te vermijden, en het kostenplaatje te spreiden zou daarom kunnen gedacht worden aan een gemengd (virtueel) team VLAIO-VEKA. Dit zou een mooi voorbeeld zijn van transversaal innovatiebeleid dat toelaat mensen en middelen te 'poolen' waarbij de verschillende beleidsdiensten samenwerken. Hierin brengen de teamleden hun specifieke expertise, netwerken en connecties vanuit hun beleidsdomein in, terwijl de connectie met het eigen werkveld blijft en evoluties in het domein op de voet kunnen gevolgd worden.

Aanbeveling 8: Werk het evaluatiekader verder uit en maak nu vooral werk van goede KPI's. Houd hierbij ook rekening met de competitiviteit en focus niet enkel op het klimaataspect.

In de vorige programmanota werd de uitwerking en vastlegging van een evaluatiekader als kortetermijndoelstelling voor het permanent overlegorgaan opgenomen. VARIO merkte daarbij dat het evaluatiekader volgende twee invalshoeken moest omvatten:

- (1) evaluatie van de werking en functionering van de verschillende organen en hun interactie; permanent overlegorgaan, klankbordgroep en werkgroepen;

maar ook

VARIO maakt uit de huidige programmanota op dat aan de eerste aanbeveling enigszins gehoor werd gegeven.

Bijkomend beveelt VARIO aan om, gezien de prangende economische context, bij het opstellen van een evaluatiekader/KPI's niet enkel oog te hebben voor het klimaataspect (CO₂-uitstoot), maar ook met de competitiviteit van de betrokken Vlaamse industrie waardoor de sense of urgency ook duidelijk(er) wordt.

De programmanota uit de bezorgdheid met betrekking tot knelpuntberoepen in de industrie en tanende interesse en kwaliteit in STEM in Vlaanderen. Om de industriële transitie te realiseren zullen er niet alleen mensen nodig zijn die in de industrie willen werken, zij zullen ook de juiste vaardigheden moeten hebben om met nieuwe technologie en andere innovaties aan de slag te kunnen gaan.

VARIO deelt die bezorgdheid omtrent talent volledig, getuige de ruime aandacht hiervoor in zijn adviezen, maar vindt ook dat dit ruimer gaat dan de scope van Klimaatsprong. Wel wijst de raad op een randeffect van de problemen die de basisindustrie momenteel ondervindt. De mogelijks verminderde toekomstperspectieven in deze sectoren doen toekomstige studenten nu reeds twijfelen over een studie in die richtingen.

Innovatie is zonder twijfel een sleutelelement in de transitie naar een klimaat-neutrale industrie. De Vlaamse overheid maakte van klimaatinnovatie voor de basisindustrie een prioriteit via het Moonshot-programma en Klimaatsprong, met de speerpuntclusters Catalisti en Flux50, maar ook via andere steuninstrumenten van VLAIO. Het Vlaamse innovatie-subsidieluw is redelijk goed uitgewerkt, maar heeft misschien nood aan wat bijschaving, waartoe de programmanota een paar voorstellen doet.

Zo wijst de programmanota terecht op een spanningsveld binnen innovatie vanwege het feit dat innovatie tijd nodig heeft om tot maturiteit te komen - zeker wat betreft grootschalige industriële processen -, in tegenstelling tot de snelheid waarmee emissiereducties dienen te gebeuren. Deze aanbevelingen uit de programmanota spitsen zich daarom toe op twee aandachtspunten met daaronder telkens een aantal aanbevelingen. Voor de komende programmaperiode werden op basis daarvan vier acties naar voren geschoven waarmee KlimaatSprong effectief aan de slag moet gaan via een advies, een project,... (zie hoofdstuk 3 van dit advies)

1. de nood aan versnelling van de valorisatie van de O&O-investeringen
 - Hervormen van de speerpuntclusters en strategische onderzoekscentra met Bv. Mission oriented innovation (van TRL 3 tot 9) als centraal element
 - Uitwerken van adviezen voor het versnellen (bijsturen) van het Moonshotprogramma met het oog op valorisatie
 - Actieve ondersteuning voor participatie van Vlaamse bedrijven en onderzoeksinstituten in EU-onderzoeksprogramma's en EU-steunmechanismen
2. het belang van de inzet van nieuwe ondersteuningsmechanismen om sneller en gemakkelijker hogere TRL niveaus te bereiken.
 - Uitwerken van een programma om de Valley of Death voor innovatie te overbruggen.
 - Ondersteunen van onderzoeksinstituten en bedrijven in het opschalen van innovatie.
 - Elimineren van barrières voor innovatieve doorontwikkeling

VARIO sluit zich volledig aan bij de voorstellen voor de vertaling naar hogere TRL's bij Moonshot, waaronder het aanpassen van de scope van het programma of het gericht selecteren naar projecten met sterker valorisatie-potentieel of route. De taak van de werkgroep Innovatie zou vooral adviserend zijn bij het onderzoeken van de versnelling van het Moonshot-programma en de implementatie van bovenstaande aanbevelingen. VARIO verwijst in dit verband naar een eerdere aanbeveling uit zijn advies bij de IPCEI waterstof: *“Om succesvol te zijn, zouden ook de projecten in het Moonshot-programma, die vooral onderzoek op een lager TRL-niveau inhouden, moeten kunnen leiden tot een industriële toepassing van een deel van de in Vlaanderen ontwikkelde technologie, waardoor een dubbele toegevoegde waarde voor onze regio wordt gecreëerd.”*

Om de noodzakelijke versnelling van het Moonshot-programma te kunnen waarmaken, vraagt VARIO zich af of de voorgestelde aanpak (algemeen en meer specifiek) niet te voorzichtig blijft en we geen inspiratie kunnen vinden in de aanpak van het Challenges-denken binnen een ARPA-E¹ (VS) of SPRIN-D² (Duitsland) en ARIA³ (UK). Een meer gedurfde aanpak dringt zich op.

De programmanota beveelt ook aan om na te gaan in welke mate meer Moonshotprojecten een verlenging en een complement kunnen krijgen via de EU Kaderprogramma's. Er wordt hiervoor gerekend op een goede NCP (National Contact Point)-werking, afgestemd met Catalisti. Daarnaast moet er volgens de nota ook getracht worden om het volledige ondersteuningsinstrumentarium (naast het KP ook IPCEI, EFRO, EIC) in zetten voor doorgroei van de Moonshotprojecten richting startup en scale-up. We verwijzen voor de VARIO-commentaar naar aanbeveling 12 van dit advies.

Aanbeveling 11: Contracts for Difference (cfd) zijn een goed transitie-instrument om duurzame investeringsprojecten te versnellen maar vragen voortdurende monitoring op mogelijke marktverstoring. Een sunset clause, waarbij op voorhand al wordt ingecalculeerd wanneer dit wordt stopgezet, zou dit risico kunnen ondervangen.

Een verwezenlijking van Klimaatsprong uit de voorgaande programmaperiode is dat Vlaanderen nu ook de eerste stap heeft gezet in transitiesteun, door de ontwikkeling van het 'Contracts for Difference' pilootinstrument. Dit mechanisme biedt bij nieuwe investeringen niet louter een vaste subsidie ter ondersteuning van de initiële CAPEX kosten maar volgt ook gedurende de looptijd

¹ ARPA-E: <https://www.sprind.org/en/we>

² SPRIN-D: <https://www.sprind.org/en/we>

³ ARIA: <https://www.aria.org.uk/>

van het project de operationele kosten (OPEX) en opbrengsten op, en past de subsidies naargelang aan. Dergelijke instrumenten helpen om de risico's van investeerders te verminderen en ze dus sneller tot investeringsbeslissingen te laten komen. De pilootoproep die open stond van februari tot eind mei 2025 had een budget van 70 miljoen euro voor een periode van 10 jaar.

Eén van de voorgestelde acties uit de huidige programmanota is het evalueren en bijsturen van dit 'Contracts for Difference' instrument met het oog op een eventuele opschaling zowel op vlak van beschikbare middelen als op het aantal verschillende technologieën, die ondersteund worden. Men wacht hiervoor onder meer op de resultaten van een benchmarkstudie. VARIO vindt dat dit ook voor andere relevante sectoren moet worden onderzocht.

VARIO stelt dat CfD op korte termijn een goede maatregel is om duurzame investeringsprojecten te versnellen en financierbaar te maken, maar dat de voordelen en risico's op marktverstoring voortdurend tegen elkaar moeten worden afgewogen en gemonitord. Een sunset clause, waarbij op voorhand al wordt ingecalculeerd wanneer dit wordt stopgezet, zou dit risico kunnen ondervangen.

VARIO is zich er terdege van bewust dat Vlaanderen hier een schaalnadeel heeft t.o.v. zijn buurlanden, die wel grote(re) transitie-instrumenten hebben ontwikkeld (UK, F, DE, DK). Daarom is het belangrijk op Europees niveau te blijven hameren op een level playing field.

Aanbeveling 12: Voor actieve ondersteuning van Vlaamse bedrijven en onderzoeksinstituten voor deelname aan EU-onderzoeksprogramma's en EU-steunmechanismen verwijst VARIO naar zijn advies 31 'Optimaal wege en inspelen op het onderzoeks-, innovatie- en industriebeleid van de EU' (september 2023)

De programmanota stelt voor dat de werkgroep innovatie onder de Klimaatsprong voor de Industrie, op initiatief van VLAIO, mogelijke knelpunten en barrières voor deelname van Vlaamse actoren aan Europese programma's in kaart brengt en mitigerende acties voorstelt. VARIO raadt in dit opzicht aan alvast zijn 'Europa-advies' (advies 31 'Optimaal wegen en inspelen op het onderzoeks-, innovatie- en industriebeleid van de EU' (september 2023) door te nemen waarin een aantal knelpunten worden aangekaart en initiatieven voor remediëring worden voorgesteld. Verder zou hierin ook de samenwerking met het departement WEWIS nuttig kunnen zijn.

Een eerste relevant punt uit dat VARIO-advies is dat we moeten zorgen voor een strategisch kader, zowel om beter in te spelen op opportuniteiten als om meer te wegen op de agendasetting in het kader van het Europese wetenschaps-, innovatie-, ondernemerschaps- en industriebeleid. Met een strategisch kader kunnen beslissingen op een onderbouwde manier genomen worden en passen ze in een groter geheel, ook wanneer ze op een ad hoc basis moeten worden genomen. Daarbij moeten we uitgaan van de eigen Vlaamse sterktes en die mappen met Europese kaders en Europees beleid voor een hefboomeffect van middelen. Dat houdt ook in dat, als deel van het strategisch kader om nieuwe keuzes te maken, een overzicht moet bestaan van waarop via Europese en/of Vlaamse kaders en kanalen al wordt ingezet. Vlaanderen is te klein en beschikt over te beperkte middelen om op alle domeinen een sterke positie uit te bouwen. Zoek daarom naar convergentie en synergie tussen het Vlaamse en het Europees beleid.

Voor de klimaattransitie biedt de Klimaatsprong voor de Industrie alvast een goede aanzet voor dergelijk kader.

De programmanota denkt verder aan bijkomende administratieve ondersteuning om de succesratio te vergroten. Hierbij wordt onder meer aan de NCP's gedacht. Een goede National Contact Point (NCP) werking (via NCP Flanders) afgestemd met Catalisti om een betere link te

BIJLAGE

De inbedding van de Moonshot in de Klimaatsprong enerzijds, maar ook de inbedding van de Klimaatsprong in het Vlaams Energie en Klimaatplan (VEKP) 2021-2030 anderzijds kwamen in de eerste programmanota nauwelijks aan bod, vond VARIO in zijn advies 29. De raad raadde aan hier werk van te maken en herhaalde daartoe ook zijn aanbeveling uit advies 19 dat het in de toekomst aangewezen is om eerst het breder overkoepelend beleidskader op te zetten en pas daarna te zorgen voor de invulling ervan.

De voorbije periode werd daar duidelijk aan gewerkt en in aanbeveling wordt gesteld dat de programmanota een stap in de goede richting zet naar transversaal werken. Hieronder wordt dit in meer detail besproken:

1. Het Moonshot initiatief voorziet in financiering van onderzoeksprojecten voor een CO₂-arm Vlaanderen in 2050, waarbij de chemie, petrochemie en staalnijverheid centraal staan. Moonshot is dus een belangrijk deel van het innovatieliek van Klimaatsprong en krijgt nu ook zijn verdiende plaats daarin. Volgens de programmanota zal - op basis van de nieuwe roadmap en de impact daarvan op Moonshot - continu een strategische uitwisseling opgezet worden tussen de governance-organen van Moonshot en de Klimaatsprong voor de Industrie, gerelateerd aan (lopende) acties en resultaten. Klimaatsprong voor de Industrie zal versterkend advies geven aan het Moonshotprogramma en het Moonshotprogramma koppelt regelmatig terug aan Klimaatsprong voor de Industrie, zodat een wederzijdse strategische feedbackloop ontstaat. De bestaande governance-structuren worden daarbij gerespecteerd.
2. De Klimaatsprong voor de Industrie is gericht op de Vlaamse basisindustrie (meer bepaald de sectoren chemie, raffinage en staal), omdat die verantwoordelijk zijn voor het grootste deel van de industriële broeikasgasuitstoot in Vlaanderen en vallen onder het Europese Emissions Trading system (ETS). Het Vlaamse Energie- en Klimaatplan (VEKP), dat opgemaakt en geactualiseerd is in uitvoering van de EU Governance-Verordening (2018), gaat, voor wat industrie aangaat, in principe over de non-ETS- industrie.

Dit neemt niet weg dat er dwarsverbanden heen-en-weer (moeten) zijn, en dat het belangrijk is om langs beide zijden voor complementariteit en spill-overs te zorgen. Beide plannen moeten in elkaar haken. En daar is volgens VARIO nu meer aandacht voor. Daar waar in de eerste programmanota het VEKP enkel in de context/situering even ter sprake kwam, wordt het VEKP in de huidige programmanota gezien als een van de overkoepelende langetermijnvisies, waarin een aantal acties van Klimaatsprong kaderen. Zo wordt het VEKP bv. gezien als de basis voor de industrie om de investeringsplannen voor hun vestigingen op te maken, bijvoorbeeld via een concreet transitieplan. Omgekeerd wijdt het definitieve VEKP dat op 18 juli 2025 werd goedgekeurd, een volledig hoofdstuk aan 'Onderzoek, innovatie en concurrentievermogen' waarin zowel de Klimaatsprong als de Moonshot een volwaardige plaats krijgen.

In het VARIO-advies 29 bij de vorige Klimaatsprong werd ook aangeraden de complementariteit met andere beleidsdocumenten/initiatieven te bewaken. Naast de afstemming tussen governancestructuren (permanent overlegorgaan, werkgroepen, klankbordgroep)" is er bij uitbreiding ook nood aan afstemming tussen beleidsinitiatieven.

In lijn met het transversaal karakter van de materie, is de Klimaatsprong voor de industrie nu ingebed in tal van andere beleidsdocumenten.

- VARIO wijst hierbij op twee beleidsinitiatieven die nog onvoldoende zijn meegenomen, wellicht omdat die tijdens het opstellen van de programmanota nog niet beschikbaar waren.

- Zoals VARIO adviseerde in zijn eerdere adviezen 19 en 29 heeft de programmanota ook aandacht voor andere initiatieven zoals Vlaanderen circulair, waterstofstrategie/waterstofdecreet

- De Vlaamse Regering heeft zich voorgenomen om de Vlaamse waterstofstrategie te actualiseren ondersteund door een studie betreffende de inzet van koolstofarme waterstof en mogelijke ondersteuning voor de import, de productie, de infrastructuur en het gebruik van waterstof en zijn derivaten. De inzichten en aanbevelingen vanuit de huidige roadmapstudie kunnen deze actualisatie ondersteunen. De actualisatie van de Vlaamse waterstofstrategie zal hoogstwaarschijnlijk afgerond zijn vooraleer de werking van Klimaatsprong voor de Industrie onder de nieuwe programmanota opgestart zal zijn. Indien gewenst door de betrokken stakeholders, kan Klimaatsprong voor de Industrie voortbouwen op deze visie.

Dit advies is voorbereid door de VARIO-staf:

Danielle Raspoet

Kristien Vercoutere

Annelies Wastyn

VARIO

Vlaamse Adviesraad voor
Innoveren & Ondernemen

Vlaanderen
is ambitieus

VARIO

Vlaamse Adviesraad voor
Innoveren & Ondernemen

Vlaanderen
is ambitieus

Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen

Het secretariaat is gevestigd in Brussel:

Simon Bolivarlaan 17 – bus 345

1000 Brussel

+32 (0)2 553 24 40

vario@vlaanderen.be

www.vario.be